

Societăți pentru cultura, în condițiile anilor următori, nu mai este suficient. Pentru realizarea unor obiective de importanță națională s-a impus înființarea Centrului de Studii „Bucovina”.

Această idee generoasă și temerară, târziu încolțită în România, susținută de către academicienii Radu Grigorovici și Vladimir Trebici, este îmbrățișată de președintele Academiei Române - Filiala Iași, acad. Cristofor I. Simionescu și aprobată de Prezidiul Academiei Române, forul științific și cultural suprem al țării sub cupola căruia de-a lungul timpului s-au afirmat creatori și personalități ale Bucovinei istorice: Alexandru Hurmuzachi, I.G. Sbiera, Emil Kaluzniacki, Dimitrie Dan, Dimitrie Onciul, Eusebie Popovici, Teodor V. Stefanelli, Matthias Friedwagner, Karl Adolf Romstorfer, Constantin Hurmuzachi, Nicoale Hurmuzachi, Francisc Iosif Reiner, Ion I. Nistor, Alexe Procopovici, Vladimir de Repta, Eugen Botezat, Vasile Grecu, Vasile Gheorghiu, Ilie E. Torouțiu, Eusebiu Camilar, Dragoș Rusu, Vladimir Trebici, Radu Grigorovici, Liviu Ionesi, Alexandrina Cernov, Grigore C. Bostan, Dimitrie Vatamaniuc.

Centrul de Studii „Bucovina” Obiect de activitate. Avatarurile unei construcții neterminate

În urma unor demersuri stăruitoare, la 6 septembrie 1992, la Rădăuți, în adunarea solemnă a Societății pentru Cultură se înființează Centrul de Studii „Bucovina”. Personalități ale vieții cultural-științifice românești prezente la acest eveniment (acad. Vladimir Trebici, acad. Radu Grigorovici, acad. Cristofor I. Simionescu, prof. dr. ing. Emanuel Diaconescu, m.c. al Academiei Române, prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Gavril Irimescu, Emil Satco, Nicolae Cărlan, Alexandrina Cernov, Mihai Patraș, Prefectul județului Suceava, Președintele Consiliului Județean) evidențiază, potrivit *Procesului-verbal de constituire*, importanța momentului și rosturile instituției care se ctitorește, nutrinde convingerea că „ceea ce se dezvoltă în mod organic are viață lungă” (acad. Radu Grigorovici). Rostul instituției, așezate sub

și cu argumente bazate doar pe documente autentice, făcând din valorile Bucovinei „deopotrivă, stindard, crez și mândrie națională” (ing. Daniel Catargiu, prefect al județului Suceava). Desfășurându-și activitatea în inima Bucovinei, „adevărat muzeu în aer liber ce a dat țării un număr mare de oameni de știință”, Centrul de Studii „Bucovina” va trebui să desfășoare activități de înalt nivel științific (Viorel Năsăudeanu, primar al Rădăuților). Fiind o necesitate și „un vis al nostru dintotdeauna” (Alexandrina Cernov), Centrul de la Rădăuți, descoperind adevărul despre istoria Bucovinei, are menirea unei instituții naționale implicate în cercetări de nivel internațional (Mihai Patraș, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, originar din Bucovina). Convinși de faptul că „adevărul istoric este unic” și că acesta aparține „celor ce au trudit secole pe aceste meleaguri”, cercetătorii de la Rădăuți „trebuie să depășească dificultățile inerente începutului prin entuziasm și muncă hotărâtă” (prof. dr. ing. Emanuel Diaconescu, rector al Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, membru corespondent al Academiei Române). Fără a uita principiul călăuzitor *sine ira et studio*, acest Centru „trebuie să nu cadă în doctrina «bucovinismului», ci să promoveze doar doctrina românismului” (Gavril Irimescu, director al Arhivelor Statului, Filiala Suceava). Evitând discursul paralel (profesor Nicolae Cărlan, Muzeul Bucovinei Suceava), Centrul de Studii „Bucovina” va putea continua preocupările altor instituții sucevene de a promova, cu sacrificii și în condiții dificile în ultimele decenii ale totalitarismului, valorile culturii și civilizației din Bucovina, cu realizări notabile, recunoscute public abia acum (Emil Satco, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera” Suceava).

Hotărârea Guvernului României Nr. 702 din 14 decembrie 1993 oficializează înființarea Centrului ca instituție publică, cu personalitate juridică, sub denumirea Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei, funcționând în subordinea Academiei Române ca unitate de cercetare fundamentală și avansată, având ca obiect de activitate elaborarea studiilor românești contemporane, de interes național, asupra istoriei și

și cu argumente bazate doar pe documente autentice, făcând din valorile Bucovinei „deopotrivă, stindard, crez și mândrie națională” (ing. Daniel Catargiu, prefect al județului Suceava). Desfășurându-și activitatea în inima Bucovinei, „adevărat muzeu în aer liber ce a dat țării un număr mare de oameni de știință”, Centrul de Studii „Bucovina” va trebui să desfășoare activități de înalt nivel științific (Viorel Năsăudeanu, primar al Rădăuților). Fiind o necesitate și „un vis al nostru dintotdeauna” (Alexandrina Cernov), Centrul de la Rădăuți, descoperind adevărul despre istoria Bucovinei, are menirea unei instituții naționale implicate în cercetări de nivel internațional (Mihai Patraș, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, originar din Bucovina). Convinși de faptul că „adevărul istoric este unic” și că acesta aparține „celor ce au trudit secole pe aceste meleaguri”, cercetătorii de la Rădăuți „trebuie să depășească dificultățile inerente începutului prin entuziasm și muncă hotărâtă” (prof. dr. ing. Emanuel Diaconescu, rector al Universității „Ștefan cel Mare” Suceava, membru corespondent al Academiei Române). Fără a uita principiul călăuzitor *sine ira et studio*, acest Centru „trebuie să nu cadă în doctrina «bucovinismului», ci să promoveze doar doctrina românismului” (Gavril Irimescu, director al Arhivelor Statului, Filiala Suceava). Evitând discursul paralel (profesor Nicolae Cărlan, Muzeul Bucovinei Suceava), Centrul de Studii „Bucovina” va putea continua preocupările altor instituții sucevene de a promova, cu sacrificii și în condiții dificile în ultimele decenii ale totalitarismului, valorile culturii și civilizației din Bucovina, cu realizări notabile, recunoscute public abia acum (Emil Satco, Biblioteca Bucovinei „I.G. Sbiera” Suceava).

Asigurarea funcționalității acestor unități și concertarea activității lor sunt gândite pentru „ridicarea nivelului competitivității științifice în această zonă de interes național”. În acest sens se realizează și *Acordul între Academia Română - Filiala Iași și Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava privind colaborarea în domeniile culturii, învățământului și cercetării științifice* din 15 februarie 1997. Acesta stipulează: - folosirea în comun și intensivă a Ateneului „Mihai Eminescu” și a Casei de Creație; - realizarea programelor, a studiilor și a altor activități comune în diverse domenii ale învățământului și cercetării; - informarea reciprocă asupra manifestărilor cu caracter științific, a

Un proiect temerar Enciclopedia Bucovinei

În anul înființării sale, Centrul pentru Studiul Problemelor Bucovinei stabilește elaborarea *Enciclopediei Bucovinei*, lucrare prioritară, de mare amploare și de interes național. Proiectul, întocmit în 1990 la inițiativa Societății pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina, are în structura sa capitolele: I. *Istorie*; II. *Pământul* (1. *geografie*; 2. *Geologie*; 3. *Resurse naturale*); III. *Oamenii* (1. *Demografie generală*; 2. *Românii*; 3. *Rutenii / ucrainenii*; 4. *Germanii*; 5. *Eyreeii*; 6. *Polonezii*; 7. *Lipovenii*; 8. *Alte neamuri*); IV. *Economia* (1. *Agricultura*; 2. *Creșterea animalelor*; 3. *Pădurile*; 4. *Industria și minierul*); 5. *Transporturile și comunicațiile*; 6. *Industria casnică*; 7. *Alte activități economice*); V. *Cultura* (1. *Biserica Ortodoxă, Mitropolia, Fondul Religios Greco-Oriental, Învățământul teologic*; 2. *Celelalte confesii*); 3. *Învățământul*; 4. *Sănătatea publică*; 5.

Înființarea Centrului de Studii „Bucovina”, Rădăuți, 6 septembrie 1992

CENTRUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR BUCOVINEI

Literatura și presa; 6. Muzica și teatrul; 7. Folclorul; 8. Alte arte; 9. Societăți culturale); VI. Administrația și viața politică (1. Administrația austriacă, 1775 - 1918; 2. Administrația românească, 1918 - 1940, 1941 - 1944; 3. Administrația sovietică, 1940 - 1941, 1944 - 1989; 4. Evoluția împărțirii administrative a Bucovinei; 5. Partidele politice); VII. Bucovina în lumina dreptului istoric și internațional (1. Anexarea din 1775; 2. Unirea Bucovinei cu România, 1918. Aspecte juridice și diplomatice; 3. Pactul Ribbentrop-Molotov și anexarea Bucovinei de Nord, 1940; 4. Legislația și dreptul; 5. Dreptul „obișnuielnic” în Bucovina); VIII. Structura socială și etnică a Bucovinei. Probleme speciale (1. Țăranii; 2. Răzeșii, mazilii și boierii; 3. Colonizarea și imigrările în perioada 1775 - 1918; 4. Emigrări din Bucovina până în 1914; 5. Colonizări, imigrări și deportări

apar: 1. Nicolai Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I - II, îngrijirea ediției, studiul introductiv, bibliografia, notele și indicele. Ion Popescu-Sireteanu; introducere: D. Vatamaniuc, București, Editura Anima, 1996; 2. *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; prefață de D. Vatamaniuc, București, Editura Academiei Române, 1998; 3. Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 - 1861*, cuvânt înainte de Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 4. Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 5. Constantin Mărgărit, *Geografia Bucovinei*

Bucovinei o ofertă atractivă, prin tematică și personalitățile invitate: 1. *Bucovina. Concept geopolitic, istoric și semnificații*, 9 - 10 octombrie 1993; 2. *Aspecte ale culturii române din Bucovina, 1775 - 1918*, 15 - 16 octombrie 1994; 3. *Viața culturală din Bucovina, 1918 - 1940*, 7 octombrie 1995; 4. *Valori ale civilizației românești din Bucovina în perioada interbelică*, 12 - 13 octombrie 1996; 5. *Istorie și valori (I)*, 10 octombrie 1997; 6. *Istorie și valori (II)*, 11 octombrie 1998; 7. *Generația Revoluției Române de la 1848 și spiritul revoluționar din Bucovina*, 8 octombrie 1999; 8. *Eminescu și Bucovina*, 10 octombrie 2000; 9. *Viața culturală și științifică în Bucovina postbelică. Fenomene, direcții, tendințe*, 5 - 6 octombrie 2001; 10. *Bucovina istorică. Memoria culturală și procesul de comunizare, 1945 - 1989*, 20 - 21 septembrie 2002. Cuprinzând constant o ofertă diversă (referate, comunicări, prelegeri, dezbateri, aplicații practice interdisciplinare) și având invitați din țară și străinătate (Germania, SUA), manifestările științifice ale Centrului de la Rădăuți s-au constituit, în pofida tuturor dificultăților, în adevărate evenimente culturale, pledoarii consecutive în favoarea comunicării despovărate de stereotipuri și clișee, animate de spiritul academic al cercetării științifice prin care trecutul și prezentul pot influența istoria viitorului.

În cei zece ani de activitate Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei a organizat două mari conferințe științifice internaționale, consacrate cercetării sistematice a problemelor acestui străvechi și vitregit subcâmp cultural românesc: 1. *Bucovina, 1775 - 1862. Aspecte politice, sociale, culturale, economice și demografice*, Rădăuți, 29 mai - 3 iunie, București, 5 iunie 1996 (manifestare organizată cu sprijinul generos al Guvernului României, prin Departamentul pentru Problemele Românilor de Pretutindeni, reprezentat de Nicolae Dan Frintelată, Eugenia Vător și Giorgo

din societatea informațională a viitorului această valoroasă bibliotecă academică de cercetare străbate drumul anevoios al modernizării, beneficiind de sprijinul generos și îngrijirile a tot mai puțini oameni dăruiți unui proiect temerar: refacerea patrimoniului cultural al Bucovinei.

Cercetarea sistematică a problematicii Bucovinei Bilanțul unui deceniu de activitate

Centrul pentru Studiarea Problemelor Bucovinei al Academiei Române s-a constituit la Rădăuți într-o perioadă dificilă a istoriei contemporane, dar în care românii bucovineni erau încă animați de entuziasm creator și idealuri nobile. În jurul mentorilor săi, călăuzit de pasiunea pentru valorile României Profunde, activitatea acestuia a fost orientată constant spre cercetarea sistematică a problematicii Bucovinei istorice. La sfârșitul unui secol violent, frământat de experimente politice nefericite, în pofida multor adversități, prin întreaga sa activitate s-a străduit să readucă în prim-planul vieții unei provincii sfâșiate glasul rațiunii, racordat la preocupările întregului continent european ca „șantier politic și mental” menit a oferi statelor șansa integrării într-o lume guvernată de democrație, înțelegere interetnică, siguranță și prosperitate. Pe drumul anevoios al cercetării trecutului din perspectiva viitorului, Centrul de la Rădăuți s-a impus, chiar de la începutul activității sale, printr-o deschidere curajoasă spre o nouă cultură a comunicării și un parteneriat competitiv, prezentarea cu obiectivitate a faptului istoric și refuzul manipulării istoriei, respingerea intoleranței și a extremismului. Fiecare dintre demersurile sale a aspirat, astfel, să devină - potrivit opiniei unor person-

etică a Bucovinei. Probleme speciale (1. Țăranii; 2. Răzeșii, mazilii și boierii; 3. Colonizarea și imigrările în perioada 1775 - 1918; 4. Emigrări din Bucovina până în 1914; 5. Colonizări, imigrări și deportări, 1940 - 1990; 6. Schimburi interetnice: căsătorii mixte, asimilări); IX. Sate și orașe (monografii); X. Personalități culturale și politice (monografii).

Pentru realizarea primului volum al *Enciclopediei. Istoria până la descălecat* (1359), se întocmește un proiect, se formează colectivul de elaborare, cuprinzând cercetători din București, Iași, Chișinău, Suceava și Rădăuți, care să acopere toate domeniile de investigare. Timp de doi ani (1992 - 1994) eforturile Centrului desfășurate pentru realizarea acestui proiect din programul inițial nu dau rezultate. În aceste condiții, se adoptă hotărârea de a se tipări o publicație proprie, „Analele Bucovinei”, periodic cu apariție semestrială, care, prin structură, pe de o parte, să abordeze domeniile vizate prin proiectul *Enciclopediei* și în care să se publice, cu prioritate, lucrări cu caracter monografic, iar, pe de altă parte, să răspundă exigențelor publicisticii științifice academice și ale utilizatorilor acestui tip de bunuri simbolice. Cu o astfel de structură (*Editorial; Evocări; Viața politică, culturală, literară și artistică; Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică; Etnografie, folclor; Științele naturii; Opinii; Documentar; Cărți, reviste; Cronică; Aniversări; In memoriam*) „Analele Bucovinei” se impun treptat în viața științifică academică națională și internațională, cu întârzieri tot mai mari în apariția numerelor din ultimii ani, prin cele 14 tomuri consistente, în care se publică uneori și materiale în limbile germană și ucraineană.

Începând din 1996, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei publică lucrări de referință în colecția proprie *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*. În cadrul proiectului național prioritar de tipărire a unor lucrări fundamentale (1996 - 1998), cu sprijinul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, al Consiliului Județean Suceava, al Primăriei Rădăuți ori în regie proprie în cadrul acesteia

1998, 4. Mircea Panoni, *Biserici și scuturi ortodoxe românești din Ținutul Cernăuți. Din istoria Bisericii Ortodoxe Române în nordul Bucovinei. Episcopia de Rădăuți*, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 5. Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, ediție îngrijită, prefață, microbiografie, glosar și note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Editura Hurmuzachi, 1998; 6. Mircea A. Diaconu, *Mișcarea „Iconar”. Literatură și politică în Bucovina anilor '30*, Iași, Editura Timpul, 1999; 7. *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788 - 1789)*, ediție bilingvă îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici; prefață de D. Vatamaniuc, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002; 8. *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861 - 1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, materialele Conferinței Științifice Internaționale Rădăuți, 20 - 22 septembrie 2000, Suceava, Editura Universității, 2002; 9. Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, cuvânt înainte de acad. Gheorghe Platon, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002. Acestora li se adaugă și cărțile elaborate de prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei, vol. I (1774 - 1862). De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993 (lucrare tipărită sub egida Centrului de Studii „Bucovina”), Dragoș Cusiac (cercetător științific la Centru în perioada 1995 - 1998), *Zona etnografică Siret*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă”, 2002 și de Sorin Trelea, *Avifauna Depresiunii Rădăuți*, colecția Societății Ornitologice Române, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2002.

Conferințele Centrului de Studii „Bucovina”

Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei organizează, începând din 1993, sesiuni anuale proprii de referate și comunicări științifice. În cadrul manifestărilor „Zilele academice ieșene” acestea propun în viața științifică a Rădăuților și, în general, a

3 iunie, București, 3 iunie 1996 (manifestare organizată cu sprijinul generos al Guvernului României, prin Departamentul pentru Problemele Românilor de Pretutindeni, reprezentat de Nicolae Dan Frunteletă, Eugenia Vatu și Georgeta Holban-Grasu); 2. *Procese politice, sociale, culturale și economice în Bucovina, 1861 - 1918. Aspecte edificatoare pentru o Europă unită?*, Rădăuți, 20 - 22 septembrie 2000. Lucrările acestor mari reuniuni, la care au participat personalități ale vieții științifice din Elveția, Germania, România și Ucraina au fost ulterior tipărite în limbile română, germană și ucraineană, cu sprijinul Societății pentru Cultură (numărul special al „Analelor Bucovinei” din 1997), al Consiliului Județean Suceava, al Primăriei Rădăuți și al Casei Germanilor din Est de la München (volumul din 2002).

Biblioteca de cercetare

De la începutul activității sale, Centrul pentru Studierea Problemelor Bucovinei acordă, totodată, o atenție specială formării unei biblioteci proprii de cercetare. Prin transfer, schimb interbibliotecar, achiziție și donații fondul său general de carte și perioadă numără în prezent aproape 20 000 unități de bibliotecă. În organizarea acestuia, treptat s-au constituit: *Fondul documentar „Eudoxiu Hurmuzachi”* (reunind periodice germane, periodice românești, enciclopedii și dicționare, carte veche și rară, carte de interes științific, carte cu dedicație provenind de la fosta *Biblioteca a profesorilor / Lehrerbibliothek* a Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi”), *Fondul documentar „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”*, *Fondul documentar „Dragoș Luchian”*, *Fondul documentar „Doctor Valerian Găină”*, *Fondul documentar „Profesor Eugen Pohonțu - Doctor Gheorghe Radu”*. Până la biblioteca virtuală (globală, universală, fără ziduri, electronică)

petitiv, prezentarea cu obiectivitate a faptului istoric și refuzul manipulării istoriei, respingerea intoleranței și a extremismului. Fiecare dintre demersurile sale a aspirat, astfel, să devină - potrivit opiniei unor personalități ale vieții culturale și științifice contemporane: acad. Gheorghe Platon, acad. Radu Grigorovici, dr. Ortfrid Kotzian, Î.P.S. Pimen - o oază în care dezbateră intelectuală asupra românismului și a europenismului, deopotrivă, se desfășoară din perspectiva trecutului, a prezentului și a viitorului, dobândind valoare intelectuală, științifică, politică și morală și alimentându-ne convingerea că noi, europenii, avem o cultură comună izvorâtă din credința noastră creștină, la care trebuie să adăugăm credința, munca și contribuția noastră.

Totodată, trebuie să recunoaștem că „un rol important în întemeierea și dezvoltarea relațiilor noastre l-a avut Institutul Bukovina din Augsburg (Germania) [...]. [În contextul realizării parteneriatului din mai 1997 cu regiunile Schwaben și Cernăuți] se înscrie și activitatea Centrului de Studii „Bucovina” din Rădăuți al Academiei Române, cu aportul de marcă al cercetătorilor și dăruirea organizatorilor, care, împreună cu colegii lor de la Cernăuți și din Augsburg, conferă parteneriatului o altă dimensiune, cea științifică, a acestui adevărat «triunghi european», cu proiecte comune, prin care tradiția, principalele probleme ale trecutului sunt chemate să ofere soluții prezentului, dar mai ales viitorului pentru a se crea o rețea de relații eficiente pentru binele statelor noastre și al Europei” (cf. Gavril Mârza, *Revedere în Bucovina. Întâlnirea etnicilor germani bucovineni și a urmașilor acestora cu locuitorii ai județului Suceava*, Suceava, 11 - 16 iunie 2001, p. 5 - 6).

Vasile I. SCHIPOR

ZECE ANI DE ACTIVITATE

În studiul *Românismul în Bucovina*, inclus în volumul *Cuvinte adevărate*, București, 1903, Nicolae Iorga făcea următoarea afirmație: „Bucovina e parcă întreagă un sobor de mănăstiri ce se îngrămădesc una lângă alta, venind fiecare din câte o domnie glorioasă sau cucernică, cântând la fiecare slujbă, la fiecare sărbătoare din clopote turnate cu veacuri în urmă, ca o pomenire pentru străbunii ce au înălțat zidurile, pentru părinții, rudele și tovarășii de arme și de județ, pentru neamul, marele neam nenorocit, întru mărirea căruia a scânteiat sabia sau s-a înălțat rugăciunea acestor strămoși”, afirmație a cărei temeinicie sporește pe măsura trecerii timpului.

Între alte clopote care răsună întru pomenirea înaintașilor se alătură și clopotul Mănăstirii Solca, ctitorită de Ștefan Tomșa în urma victoriei de la Cornul lui Sas, în 1612. În această localitate străjuită de obcini cu păduri întinse, s-a născut în plină lună de vară a anului 1888, din părinți țărani, Ilie E. Torouțiu. Copil firav, a avut parte de multe neajunsuri în perioada studiilor liceale la Suceava și mai apoi în timpul celor universitare făcute la Cernăuți și în Germania, la Frankfurt pe Main, unde a și lucrat ca asistent și lector de limba română în cadrul catedrei de limbi romanice, între anii 1911 - 1913. Este perioada când Ilie E. Torouțiu se impune cu lucrări de sociologie, demografie, folclor, apoi cu studii de teorie și istorie literară, făcând sinteze de filosofie și literatură națională și universală și traduceri din antici și moderni, în special din cultura și literatura germană (*Immanuel Kant în filosofia și literatura română*, București, 1925; Platon, *Apologia lui Socrate*, traducere, Cluj, 1910; M. Friedwagner, *Mihail Sadoveanu. studiu literar*, traducere, Cluj, 1913; *Herman Sudermann în literatura românească*, București, 1930; H. Heine, *Aprecieri și controverse*, București, 1931; Fr. Grillparzer, *Străbuna tragedie în 5 acte, în versuri*, traducere, Solca, 1914).

Menționăm, în treacăt, ceea ce nu s-a făcut până acum, că I.E. Torouțiu a realizat și multe traduceri ale unor scrieri religioase

DESTINUL UNUI ÎNTEMEIETOR

Române, care prin valoroasele și voluminoasele sale publicații apreciind rostul Junimii în mișcarea de renaștere a limbii și literaturii române, va ști să ducă mai departe făclia veșnic vie a gândirii junimiste”.

În puținii ani cât s-a aflat la conducerea revistei „Convorbiri literare”, I.E. Torouțiu a orientat revista spre valorificarea moștenirii literare, marcând cu numeroase studii - publicate în patru numere, 6-9 din 1939 -, semicentenarul morții lui Eminescu, dedicând alte numere marilor noștri scriitori,

Cernăuți, 1911; *Românii și clasa de mijloc din Bucovina*, Cernăuți, 1912; *Poporația și clasele sociale din Bucovina*, București, 1916).

În amintirea locurilor natale, a păstrat legătura cu lumea satelor sesizând nevoile spirituale ale acestora, culegând și apoi editând volume de popularizare, continuând astfel o mai veche tradiție în Bucovina istorică. Așa au apărut volumele: *A fost odată... Căntece și povești populare din Bucovina*, Cluj, 1911 și *Frunză verde...*

civilizate, se pot răzbuna cumplit. Vom osteni prea curând, deoarece nedispunând de aceleași mijloace, de aceleași resorturi fizice și psihice, ne vom poticni și vom rămâne la mijlocul drumului, cu primejdia de a pierde orice nădejde în posibilitatea de reculegere...” (p. 62 - 63).

Trebuie să recunoaștem că, măcar în parte, I.E. Torouțiu are dreptate. Iar, ca drept moto, eseul se tipărește cu versurile lui George Voevidca, publicate în „Făt-Frumos”, an I, nr. 1: „E proba unui gust subțire / Cum nici nu cred că mai există: / Amesteci tabla de-nmulțire / Cu Tatăl nostru, și apoi / Stropind-o grav cu OH 2 / Îi zici nenorocitei foi / Poemă futuristă”.

Cea mai cunoscută și de valoare operă a lui I.E. Torouțiu rămâne, însă *Studii și documente literare* (1932 - 1946), concepută în 13 volume, cuprinzând corespondența lui Iacob Negruzzi primită timp de trei decenii, documente privitoare la Eminescu, corespondența lui T. Maiorescu și cea a lui N. Petrașcu, scrisorile lui N. Iorga, documente din arhiva „Sămănătorului” și cea a „Convorbirilor literare” privitoare la scriitorii din epocă.

Pentru activitatea deosebită, I.E. Torouțiu a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Dar marile suferințe aveau să vină de îndată ce comuniștii ajung la putere. Afirmația nu e una de ordin general. Ea rezultă din scrisoarea lui I.E. Torouțiu expediată lui Ștefan Cuciureanu, profesor de romanistică la Universitatea „A.I. Cuza” din Iași, care a lucrat în redacția revistei „Convorbiri literare”, și care este datată 4 august 1951. A fost publicată în „Analele Bucovinei” sub titlul *O scrisoare care acuză*, an II, nr. 2, 1995, p. 471 - 473. Din ea spicuim: „...noi o ducem de tot rău și greu. Sunt zile în care n-avem 20 lei în casă. Nici un fel de cartelă. Și de 3 - 5 ani am tot scotocit prin casă și am vândut perini de sub cap, cearșafuri, plapome, cămăși... Am avut mult de suferit de pe urma stigmatului că am întemeiat printr-o muncă de rob timp de 30

Străbuna tragedie în 5 acte, în versuri, traducere, Solca, 1914).

Menționăm, în treacăt, ceea ce nu s-a făcut până acum, că I.E. Torouțiu a realizat și multe traduceri ale unor scrieri religioase precum: I.R. Macduff, *Vitania*, Solca, 1913; Johan Bunyan, *Gălătoria creștinului*, București, 1914, ediția a II-a în 1923; A.W., *N-am vreme*, București, 1915; N. Funcke, *Limba veche și limba nouă*, București, 1915, iar cele mai multe din I.C. Ryle: *Sufletul tău*, Solca, 1914; *Eu voi fi cu tine*, București, 1915; *De însetează cineva, să vie la Mine*, București, 1915; *Un cuvânt către femei*, București, 1915; *Îndestulați-vă cu cele ce aveți*, București, 1915 și încă altele.

Profesor la Liceul „Cantemir-Vodă” din București, I.E. Torouțiu devine editor și proprietar al Institutului de Arte Grafice „Bucovina”, împreună cu Alex. Ionescu, iar din 1939 preia conducerea revistei „Convorbiri literare”, după Al. Tzigara-Samurcaș care a fost director timp de 15 ani. I.E. Torouțiu își asuma, în martie 1939, o grea sarcină, desfășurată până în 1944, de impulsionare a faimoasei reviste de odinioară. Din acest an, 1939, datează o mărturisire a unui tânăr pe atunci, ce bătea la porțile consacrării: „M-a primit un bărbat înalt, cu figura luminoasă și vorba caldă, deosebit de binevoitoare de autentic țărăn al mirificilor plaiuri bucovinene. Era profesorul Ilie E. Torouțiu, director al înfloritoarei întreprinderi și, de la 1 ianuarie același an, director al revistei „Convorbiri literare”, pe care avea s-o conducă și s-o editeze prin propria contribuție materială până după sfârșitul războiului” (cf. Haralambie Țugu, *Linii pentru un portret*, în „Convorbiri literare”, nr. 3. 1987), când și-a încetat apariția. În redacția revistei mai lucra profesorul Alexandru Ionescu și poetul Teodor Al. Munteanu, iar ceva mai târziu, Ștefan Cucuieanu, viitorul profesor universitar, ca secretar.

În primul număr al „Convorbirilor literare” din 1939, Al. Tzigara-Samurcaș își anunța cititorii: „Cu satisfacție de a fi asigurat viitorul revistei anunțăm azi încredințarea revistei în mâinile noiei generații sub conducerea d-lui profesor I.E. Torouțiu. Membru corespondent al Academiei

orientat revista spre valorificarea moștenirii literare, marcând cu numeroase studii - publicate în patru numere, 6-9 din 1939 -, semicentenarul morții lui Eminescu, dedicând alte numere marilor noștri scriitori, deschizând paginile revistei colaboratorilor din toate zonele geografice ale țării și de toate vârstele.

I.E. Torouțiu „a pornit la drum entuziast, chemând și bătrâni și tineri. Năzuia să dea publicației, pe frontispiciul căreia era însemnat al 72-lea an de existență, un nou impuls vital” (v. Șt. Cucuieanu, *Convorbirile literare în ultimii ani*, în „Convorbiri literare”, Iași, 18. III. 1967). Că n-a reușit în totalitate, nu e vina directorului, ci a epocii care și-a lăsat amprente în paginile revistei. Cu toate acestea, revista are o ținută sobră, distinsă, dominată de spiritul erudiției și de tendința de a pune în lumină valorile literaturii naționale și universale. Semnează în paginile revistei, în această perioadă, materiale diverse, pe lângă personalități de primă mărime românești, nume precum: Dimitri Pasco, Boris Kolev, Hr. Kapitonov, Z. Franyo, Emil Zegadlowicz, L. Galdi, Gino Lupi ș.a.

I.E. Torouțiu colaborează și la revista „Ion Creangă” de la Bârlad, care publica cântece, legende, credințe, datini, la „Făt-Frumos”, din Cernăuți, de aceeași orientare, „amvon de afirmare românească și laborator meticolos al problemelor istorico-literare” (Tr. Cantemir, „Revista Bucovinei”, an I, nr. 1, Cernăuți, ianuarie 1942, p. 31), la „Neamul românesc literar”, conduce „Caietele Eminescu” și, între 1927 - 1929, editează revista lunară „Floarea soarelui”, periodic cu o evidentă orientare tradiționalistă, afirmată încă din primele numere, criticând rătăcirile moderniste. Constant sunt publicați în paginile revistei Nicolae Iorga, Leca Morariu, George Voevidca, Liviu Marian.

Dar I.E. Torouțiu a avut și alte preocupări. A studiat diverse aspecte legate de starea economică a românilor din Bucovina istorică, realizând analize sociale interesante privitoare la starea materială a intelectualilor și a păturii de mijloc (*Românii și clasa intelectuală din Bucovina*, Cernăuți, 1911; *Românii și clasa dirigență din Bucovina*,

editând volume de popularizare, continuând astfel o mai veche tradiție în Bucovina istorică. Așa au apărut volumele: *A fost odată... Căntece și povești populare din Bucovina*, Cluj, 1911 și *Frunză verde... Căntece și povești populare din Bucovina*, Solca, 1914. Ne-a lăsat și un volum de nuvele și schițe, *Chipuri*, Tipografia Carmen, Cluj, 1912, în care oricine poate constata că acestea sunt inspirate din viața celor năpăstuți de soartă, oameni care trăiesc în mizerie, se zbat în nevoi, trec prin toate încercările posibile și sfârșesc cum au trăit; sunt oameni firavi, corecți și cinstiți care sfârșesc distruși în lupta cu viața; cerșetori, orbi, ologi, studenți săraci, pensionari neajutorați, bătrâni, orfani. Volumul e străbătut de o notă de duioșie care ajunge adesea la tragism, dar „fără a aprofunda caractere omenești, fără a schița magistral situații dramatice, fără a cauza senzaționalul și fără a împetrișta limba populară, I.E. Torouțiu a reușit să ne dea unele fragmente reale de viață omenească” (C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775 - 1918*, Cernăuți, 1926, p. 268).

I.E. Torouțiu și-a adunat cele mai reprezentative studii literare în lucrarea *Pagini de istorie și critică literară*, București, 1936, privitoare la marii noștri creatori. În 1926, publică esul *Modernismul. Symbolism - Impresionism - Expresionism* din care, spre a se vedea poziția pe care se situează autorul, cităm: „Creată de minți haotice și inimi pustii, otrava modernismului va continua să trăiască atâta vreme cât va găsi meleaguri pline de bălării. Pentru stărpirea ei trebuie refăcută vechea gospodărie bătrânească a școlii: *non multa sed multum*; începând de la alfabetul științei și oprindu-ne la clasicismul elin și latin și la arta afirmării individualității noastre etnice, singurul antidot recomandabil. Unilateralitatea înseamnă specializare temeinică iar multilateralitatea este sinonimă cu superficialitatea. Progres? Plece Europa în pace cu expresul, cu aeroplanul, submarinul, plece înainte... Să nu ne pese că noi mergem încet, cu carul cu boi, vom ajunge mai târziu la țintă. Salturile ce le facem, lacunele ce le creăm în găfăiala cu care ținem morțiș să fim în pas cu națiunile ultra-

un rei de cartea. și de... un... tocit prin casă și am vândut perini de sub cap, cearșafuri, plapome, cămăși... Am avut mult de suferit de pe urma stigmatului că am întemeiat printr-o muncă de rob timp de 30 de ani o instituție de cultură, pe care acum au desființat-o cu desăvârșire. Acolo-i magazie de nu știu ce. N-a mai rămas nimic. Nu-i baiu: nu-i moartea cailor după voia căinilor, dar loviturile măgarilor m-au durut. Am fost trădat și vândut pe toată linia. Tot ce se vorbea în birou se raporta. Până și lucrurile cele mai intime. Am fost victima aruncată din sanie, ca să mă sfășie lupii și ca să scape teferi și cu servicii la aceeași instituție mutată în altă parte...

În timpul acestui surghiun al meu spiritual, am trăit ca un anahoret, închis în casă. N-am ieșit decât atunci când trebuia să mă prezint la proces, din care am scăpat teafăr, achitat, numai după ce am fost silit cu amenințare cu închisoare pe 12 ani să cedez Partidului totul, totul. Fărăste n-am stat la îndoială. Mi-am luat bastonul și trei iconițe de pe perete și am plecat”.

Mai descoperim în aceeași corespondență lucruri deosebite privitoare la activitatea cărturarului: „De atunci am tot lucrat. *Exegeza Eminescu*, 1200 pagini scrise voi da la tipar, dacă voi mai ajunge s-o tipăresc eu, cam 640 - 800 pg. Depinde de mărimea literei. Cu St. D. L. am ajuns la volumul 24, iar 25 indice general. De acolo va fi voia Domnului și datoria generației care-mi va urma să continue sau nu colecția. Pe lângă acestea am scris *Cartea Neagră*. Inteligența d-tale va intui desigur conținutul...”.

Oare ce s-o fi ales de toată munca aceea? Ne vor spune vreodată ceva turnătorii tineri din acea perioadă sau, poate, urmașii lor, culturicii, activiștii, intelectualii-mercenari lucrând și acum cu sârg despre industria de distrugere a adevăratei intelectualități românești de către regimul comunist? Nu se simte nimeni vinovat de sfârșitul tragic al lui I.E. Torouțiu și al soției sale, în noiembrie 1953? Regretă, sincer, cineva? Cine cere scuze poporului român pentru genocidul etnic și cultural postbelic?

Luca BEJENARU

SCRIITORUL ZAHARIA MACOVEI

Bine cunoscut printre bucovineni este E.Ar. Zaharia, pe numele său adevărat Zaharia Macovei, profesor universitar, Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea (1998), poet, dramaturg și eseist, critic și istoric literar, cu o activitate impresionantă desfășurată de-a lungul a șapte decenii.

Zaharia Macovei s-a născut la 24 ianuarie 1911 în Horodnicul de Sus, părinții săi fiind Ermolai, mort în primul război mondial, și Aspazia, născută Moroșanu, țărani cu oarecare stare. Amintim aici că în Horodnic s-au născut însemnați scriitori și cărturari, între care I.G. Sbiera, economistul Orest Popescu, stabilit în America Latină, prozatorul Vasile Țigănescu, poetul Iulian Vesper. Bunicii după mamă, Domnica și

istoric literar, V. Bogdan-Duică, pe care l-a cunoscut la Câmpulungul Moldovenesc. În 1933 scoate la Rădăuți revista „Orion”, iar în 1934 „Fișier”. Termină Facultatea de Litere în 1936 și își face serviciul militar la Rădăuți, apoi este numit profesor la Fălticeni, la Liceul „Nicu Gane”, unde, între marii profesori, era și Aurel G. Stino. Scoate, la Rădăuți, revista „Nord” (1938), la care are colaboratori reprezentativi.

La Cernăuți i-a cunoscut și i-a audiat pe profesorii Ion Nistor la Istoria Românilor, fost rector al Universității, pe Romulus Căndea la Istoria Universală, pe Leca Morariu la Literatura Modernă și la Folclor, pe Al. Procopovici, la Lingvistică și Literatură Veche, pe Vlad Bănățeanu la Limba Albaneză, pe Grigore Nandriș la

Brătescu, de la Geografie, care a publicat „Analele Dobrogei” și căruia i-a fost discipol poetul și geograful George Nimigeanu. Își amintește cu plăcere și firești emoții de studenții cernăuțeni Ștefan Slevoacă de la Teologie, de Ernest Stere de la Filosofie, „adorabil în discuții”, de Mișu Bickel, care a tradus literatură din alte limbi, de Teodor Onciulescu, plecat ulterior la Academia di Romania din Roma, colaborator al lui N. Iorga la Vălenii de Munte, de foarte studiosul Nicolae Roșca, poet și traducător (stabilit la Câmpulungul Moldovenesc și sinucis acolo în 1954, cu *Anna Carenina* în mână), de Procopie Miște, poet ajuns ofițer, de Leon Țopa și de mulți, mulți alții.

Cu o bursă de stat, pleacă în toamna anului 1938 la Paris, la Școala Română, de unde revine în țară în iulie 1941, din cauza războiului. Urmează, la Sorbona, cursurile de literatură comparată ale lui J. M. Carré, căruia îi prezintă teza *Mélanges de l'École Roumaine en France* (1939). Audiază cursurile de lingvistică franceză ale lui Charles Bruneau, cursurile lui George Le Gentil, căruia îi dedică broșura *Essai de bibliographie pur l'étude du dor roumain* (1943). Marța și vinerea, la Collège de France, i-a ascultat pe Paul Valery și pe Paul Hazard. S-a înseris la doctorat „es lettres” cu tezele *Le théâtre religieux français et espagnol jusqu'en 1643* și *L'influence espagnole en Roumanie* (începând cu Nicolae Costin). Autorul ne informează, print-o scrisoare, că amândouă lucrările s-au pierdut și că nu și-a susținut examenele, întrucât a început războiul și a trebuit să se

Oradea, dată de autor unui prorecor, spre a fi publicată.

La Paris l-a cunoscut pe Emil Cioran, cu care a avut relații de prietenie. Între membrii Școlii Române din Paris erau Al. Ciorănescu (autorul unui mare *Dicționar etimologic al limbii române*, tradus din spaniolă în română de către Tudora Șandru-Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, București, Editura Saeculum I. O., 2001, 1055 p.), Emil Turdeanu, Octav Nandriș și mulți alții. Frecvența teatrului, opera, iar duminica mergea la Biserica Română.

La întoarcerea în țară și-a adus patefon, discuri, mașină de scris și alte lucruri necesare unui intelectual, dar în refugiu i s-au pierdut toate, la care se adaugă manuscrise, corespondență (cu N. Iorga, Leca Morariu, Ion Simionescu, Leonida Bodnărescu etc.). După revenirea în patrie, Zaharia Macovei trăiește o perioadă de mare avânt, cu rezultate remarcabile în creația literară. Profesor la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, Zaharia Macovei ține conferințe (precum cea despre Ciprian Porumbescu, la 6 iunie 1943, la Teatrul Național „Vasile Alecsandri”), ia parte la activitățile organizate de Societatea Scriitorilor Bucovineni, colaborează la „Bucovina”, „Bucovina literară”, „Revista Bucovinei”, „Anuarul Liceului Aron Pumnul”. La Cernăuți tipărește *Antologia rădăuțeană* (1943). În redacția „Bucovinei literare” a cunoscut o seamă de scriitori și cărturari bucovineni, între care George Drumur, prof. Constantin Loghin, Traian Cantemir, George Antonescu și alții. Traian Chelaru

poeme, 1933; *Minois*, Rădăuți, 1934; *Trestia Barcan*, 1934; *Stihuri, metafore și imagini românești*, 1935; *Hora holdelor*, extras din volumul precedent; *Marathon*, București, 1936; *Insurgente*, Fălticeni, 1938; *Sânge și crimi*, 1942; *Beatitudini*, 1943. Din volumele anterioare, s-a publicat, în 1998, la Reșița, antologia *Alborada*. Lista volumelor publicate este mult mai cuprinzătoare. Din scrierile în proză, a publicat fragmente din romanul *Mim*. A publicat în 1943-1944 piesa de teatru *Conștiința*. Piesa *Primii Mușatini* a fost trimisă Teatrului Național din Iași (director D. Iov), dar din cauza războiului nu s-a mai jucat și s-a pierdut. Piesa *Carnavalul florilor* s-a jucat la Oradea, în 1962, de către un grup de eleve de liceu. O altă piesă este *Acoperișul* (1969). A tradus din română în franceză un mare număr de poezii. Amintim aici volumul Adelei Popescu, *Entre nous - le temps*, Paris, 1986; aceleași traduceri, în volumul Adelei Popescu, *Between us - time / Între noi - timpul*, Washington, 1992; în 1986 a publicat broșura *Transpoemes*, iar în 1999 a publicat traducerea în franceză a volumului *Existențe / Existences* al tinerei poete Mihaela Bidilică-Vasilache.

Despre Zaharia Macovei au scris Mircea Streinul, George Călinescu, Perpessicius, M. I. Dragomirescu, Octav Șuluțiu, Mircea Zăciu, Dumitru Micu, Teofil Lianu, Iulian Vesper, Virgil Ierunca, Petru Rezuș, A.Z.N. Pop, Ștefan Baciu, Adrian Dinu Rachieru, Ana Blandiana, D.R. Popescu, Stelian Vasilescu, Ion Prelipceanu, Ion Pânzaru, Emil Satco, Romulus Guga, D. Păcurariu, Nec. Antonescu, Gh.

Sbiera, economistul Orest Popescu, stabilit în America Latină, prozatorul Vasile Tigănescu, poetul Iulian Vesper. Bunicii după mamă, Domnica și Precup, au venit în Bucovina din Transilvania, pe la jumătatea sec. al XIX-lea. Când au ajuns în Horodnic, primarul le-a spus: „Mergeți spre dealul Osoi și vă alegeți locul ce vă place, sub poalele dealului”. Și Moroșenii s-au stabilit acolo, lângă părul care curge prin sat. Și-au săpat un iaz în care țineau butoaie cu varză și castraveți. Frații mamei, Vasile și Zaharie, foști elevi ai lui Leonida Bodnărescu la Suceava, au fugit în România, fiind ajutați de un preot din Pojorâta, și au ajuns ofițeri în armata română. Un alt unchi, Lazăr, a fost inginer în Iași, iar altul, Dumitru, a rămas țaran. Un frate al scriitorului, Dumitru, a murit în război în 1944, fără să i se cunoască mormântul.

Zaharia face școala primară în sat, iar liceul la Cosmeni, în nordul Bucovinei (1923 - 1930), director fiindu-i Leonida Bodnărescu. Printre profesorii săi a fost și Vasile Tigănescu, mutat ulterior la Rădăuți. Participă la concursurile „Tinerimii Române”, face excursii, cu școala, în locuri importante din nordul Bucovinei. Învață franceza, germana, latina, greaca și italiana. Pregătirea universitară o face la Cernăuți, unde obține, prin concurs, o bursă de studii, dreptul de a sta în cămin fiindu-i acordat gratuit, ca fiu al unei văduve de război. A scos, cu câțiva colegi, în noiembrie 1931, revista „Gătița calicilor”. Prezintă comunicări științifice la unele seminarii, între care și una despre Artur Gorovei, pe care a publicat-o în broșură în 1938. Urmarea a fost că marele folclorist i-a mulțumit într-o scrisoare, din Fălticeni, și i-a trimis din cărțile sale. A scris o lucrare de licență despre viața și opera lui Gh. Bogdan-Duică, pentru a cărei redactare a primit informații importante de la fiul cunoscutului

Morariu la Literatura Modernă și la Folclor, pe Al. Procopovici, la Lingvistică și Literatură Veche, pe Vlad Bănățeanu la Limba Albaneză, pe Grigore Nandriș la Slavistică, pe Cristian Geagea, care ținea cursuri despre aromână, pe Al. Tzigara-Samurcaș la Istoria Artelor, pe Victor Morariu la Limba Germană, pe Dragoș Protopopescu la Limba Engleză, pe Giorgio Alberti la Limba Italiană etc. L-a cunoscut pe Constantin

Costin). Autorul ne informează, printr-o scrisoare, că amândouă lucrările s-au pierdut și că nu și-a susținut examenele, întrucât a început războiul și a trebuit să se întoarcă acasă. La Paris a realizat lucrarea *La pensee française et le probleme de l'Union de tous les Roumains (1845-1918)*, pe care i-a recomandat-o N. Iorga și pe care, când a terminat-o, i-a dat-o profesorului. Această lucrare se păstrează la Universitatea din

seamă de scriitori și cărturari bucovineni, între care George Drumur, prof. Constantin Loghin, Traian Cantemir, George Antonescu și alții. Traian Chelaru l-a publicat în „Viața” lui Liviu Rebreanu. Cu Anișoara Odeanu a luat, alternativ, premii literare. A publicat un mare număr de cărți și plachete: *Rostiri tari*, cu A. Cerneanu (1933); *Afania*, catrene, Rădăuți, 1933, cu o prefață de Vera Marian (G. Coca); *Apoteoz,*

Ștefan Baciu, Adrian Dinu Rachieru, Ana Blandiana, D.R. Popescu, Stelian Vasilescu, Ion Prelipceanu, Ion Pânzaru, Emil Satco, Romulus Guga, D. Păcurariu, Nae Antonescu, Gh. Grigurcu, Elena Macavei și alții.

Autorul trăiește la Sibiu.

Am prezentat aici doar o schiță bio-bibliografică, urmând să publicăm o schiță monografică într-un viitor apropiat.

Ion POPESCU-SIRETEANU

140 DE ANI DE GLORIE

Societatea pentru Cultura și Literatura Poporului Român din Bucovina, înființată în Cernăuți în 1862, după „Astra” de la Sibiu, a împlinit un șir de ani ca în poveste. Povestea sa este a miilor de intelectuali români care i-au ridicat meritu prestigiu și care și azi strălucește prin ședințele și manifestările de la București, la care am participat cu elan când eram acolo. Bravissimo! Cinste conducerii actuale!

Anii trec, istoria e plină de nori și cumplite convulsii. Dată fiind situația, trecutul nu se poate uita. Memoria omului cultivă aducerea-aminte cu respect și încredere pentru viitor.

Concepte istorice și afirmații filosofice rămân în memoria vie a omenirii. Așa și noi ne aducem aminte de realizări în dulcea noastră țară, în Bucovina.

Zice Eminescu: „N-oi uita vreodată, dulce Bucovină, / Geniu-ți romantic, munții în lumină, / Văile în flori...”

Aniversarea Societății e un prilej de meditație și bucurii. Căci viața omului nu este numai tristețe și dezastru. Mai este loc și pentru victorii ale spiritului înalt, cu nimb de eternitate.

Între marile evenimente culturale ale țării se înscrie superb și activitatea Societății cernăuțene, ale cărei manifestări externe le-am cunoscut și noi acum peste 70 de ani, la Cernăuți neuitați, amintiți și de unii scriitori germani care au trăit în capitala Bucovinei.

Din suita de manifestări diverse pot să-mi amintesc câte ceva cât timp memoria încă n-a sucombat.

Era în Palatul Național, nu departe de primărie, lângă Monumentul Eroilor, aproape de Liceul „Aron Pumnul”, unde am fost și noi.

Erau membri importanți și președinți de nivel european, ca știință. Între aceștia îmi amintesc de admirabilul profesor universitar de slavistică Grigore Nandriș din Mahala, de unde s-au ridicat și alții, între care Anișoara Nandriș cu extraordinara carte *20 de ani în Siberia. Destin bucovinean*.

Domnul profesor Grigore Nandriș a fost președintele Societății timp de 11 ani și se cunoaște din documente strălucita activitate din anii aceia în Cernăuți. Profesorul a plecat în Anglia, la Londra, unde a predat slavistica, la Universitate. Citim cu emoții repetate din volumul dedicat anilor 1940 - 1948, tipărit în românește. Ferice!

Domnul profesor m-a invitat la locuința d-sale de pe strada lăncu Flondor, unde am discutat cultură, literatură; îmi povestea și despre Polonia, unde a studiat un timp.

Alt președinte a fost profesorul Constantin Loghin, autor de manuale școlare și al unei istorii a literaturii bucovinene.

Dar să revin. Profesorul Grigore Nandriș a venit de la Londra la Paris în 1940, cu fiul său Ionică. Îl vizita pe nepotul său Octavian Nandriș de la „École Roumaine”. Ne-am plimbat împreună pe străzile nemuritorului Paris. Copilul se repezea de pe trotuar în mijlocul străzii, bulevardului. Surprins, tatăl îi spunea: „ - De ce mergi pe acolo? Vino cu noi, aici, Ionică!”

Fiul a studiat la Londra și e mare istoric. Am citit câte ceva despre Domnia Sa. E arheolog, după cum am citit.

Profesorul ne-a spus multe. A dat sfaturi nepotului, care a rămas în Franța și a fost profesor universitar. Avea doctoratul cu două teze: *Diftongi, triftongi...* și *Poezia populară*

română. Are o carte despre fonetică. S-a căsătorit în Franța. A murit acolo. Îmi scrisese în țară prin 1942 - 1943, de-ale cărților. S-a scris despre dânsul în *Cercetări de limbă și literatură* (București), cu elogii.

La București, Societatea activa frenetic. Am participat la adunări ale Societății, unde vorbeau intelectuali lux din capitală, între care Domnul George Muntean, premiat pentru 100 de documente eminesciene, precum și Radu Grigorovici din vestita familie de nobili intelectuali, precum și alții. Sala era arhiplină. Era și harnicul și iscusitul Mircea Grigoroviță, care mi-a dat cărți cu autograf, iar azi tipărește pagini formidabile despre Bucovina de odinioară. A fost profesor și e foarte activ și harnic și acum, în București.

Astăzi Societatea are filiale în diferite orașe ale țării, cu buni membri productivi, dintre care unii publică și ei câte ceva. Foarte bine fac! Ea a înființat Societatea Scriitorilor Bucovineni (1938).

Excelenta revistă „Septentrion” are și articole de ale lor, cu constatări și propuneri. În 1942 - 1944, Societatea a scos „Revista Bucovinei”.

Familia Nandriș este binecuvântată de Bunul Dumnezeu, prin toți membrii săi activi: Ioan, doctorul Gheorghe și, poate și alții. Este de aceeași însemnătate ca și alte distinsse familii: Humuzachi, Morariu ș.a.

Doresc, din suflet, actualei conduceri mult succes în ceea ce întreprinde spre biruința binelui, frumosului, adevărului patriotic, spre bucuria tuturor celor ce cunosc și iubesc Bucovina.

Zaharia MACOVEI

TRĂIRE ȘI EXERCITIU CRITIC LA ROMÂNI

Despre destinul românilor și locul care le revine lor în lume s-a scris, mai mult apogetic, în perioada dintre cele două războaie mondiale. Atunci, se plămădeau cărțile nemuririi noastre spirituale sub tăvălugul uniformizator al comunismului. De atunci și până azi, arc peste timp, problematica ființei și a devenirii noastre ca neam și ca indivizi, nu s-a pus, pentru că sistemul comunist avea răspunsuri „de-a gata” pentru orice. Dacă aceste soluții ale ființării erau acceptate sau acceptabile, nu-i prea interesa pe comuniști. Într-o lucrare intitulată *Pagini despre sufletul românesc*, scrisă de C. Noica în anul 1944, se spunea că în ținuturile românești *Psalmii Vechiului Testament* s-au citit mai mult la noi decât în altă parte. Acest fapt a determinat o „eternitate românească” a cărei filosofie se exprima

firească a multora dintre cei ce citește aceste lucrări este ca, de formă, în public să dezavueze astfel de demersuri, dar, în sine, să le considere valide, deși am depășit de mult vremea în care națiunile erau văzute ca un organism viu, cu bune și cu rele, cu calități și defecte. Istoria ne-a arătat că popoarele, uneori, se află la limita de jos a existenței lor economice, sociale sau politice. Să luăm ca exemplu situația germanilor după pacea westfalică (1648) și să o comparăm cu cea din secolul al XIX-lea sau cu cea din zilele noastre. Sigur, apropierea nu suferă comparație, nu numai prin raportare la situația proprie, ci și cu a altor popoare europene.

Noi, românii, mai mereu în perioadele modernă și contemporană, a trebuit să recuperăm timpul pierdut în modernizarea noastră (cineva scria că în 1938 România realiza un PIB / locuitor egal cu cel al Franței în 1789 sau cu cel al Angliei din 1642), să ardem etapele pentru a realiza modelele occidentale pe care ni le-am asumat. De la Maiorescu la Blaga și de la Ibrăileanu la Nichifor Crainic, prin „Viața Românească”, prin trăirism sau gândirism, îndeajuns de multe spirite au militat pentru autenticul românesc, opunându-se copierii agresive a Occidentului. Dar, pentru că timpul n-a avut răbdare cu noi, disputele intelectuale, dezbaterile pe seama modelelor culturale, a celor civice și morale asumate, pe marginea temelor celor mai arzătoare ale ființării românești, nu au fost duse până la capăt.

Istoria le-a dat românilor doar ceva mai bine de două decenii pentru a fi împreună în cadrele aceluiași stat, România Mare. Apoi, au venit sovieticii cu tancurile, dinspre Răsărit și ne-au ocupat militar și ideologic, pentru o bună bucată de vreme. Internaționalismul comunist și, apoi, comunismul național au așezat ființa românească în retortele sociale ale formării „omului nou”. Puține dintre cele realizate de națiunea română în perioada interbelică au fost relegate, recunoscute sau acceptate de noii stăpâni ai țării și, când au făcut-o, urmăreau doar să-i manipuleze astfel pe români. În aceste condiții, nemiintâlnit de grele pentru ființarea românească, stălpul existenței românești au fost *Biserica, Țărâna și Cultura*. Au fost trei instituții reale, pe care comuniștii au dorit să le distruagă, să le corupă împingându-

În zorii democrației noastre post-decembriste, a entuziasmelor ziditoare, cei mai mulți români erau convinși că libertatea nu se negociază.

Contemporanii noștri erau hotărâți să lupte cu realitatea pentru a-i cere socoteală. Mulți intelectuali, dar și poporenii, erau dispuși să reconsidere distanța dintre gândire și acțiune. Apoi, au apărut scriitorii-politicieni, ziariștii-politicieni, actorii-politicieni, și mai ales „politicianul de profesie”, adică fostul „tovarăș”, care trebuia implicat în guvernarea „democratică”, pentru că avea un cuvânt greu de spus datorită „experienței” acumulate înainte de '89 (unii au zis atunci că, dacă denazificarea Germaniei s-a făcut cu nașiți, de ce decomunizarea României nu s-ar putea face cu comuniști?). Așa a căpătat contur ideea că există o propensiune umană pentru a lăsa să se degradeze marile cauze. Dihonia multîmilor fanatizate, întreținută abil, ca de altfel și cea din rândul intelectualilor, a avut darul să maculeze până la anulare idealurile și speranțele celei de a patra „revoluții”, ca importanță, din istoria umanității - „revoluția” română din 1989 -, care ar fi trebuit să marcheze radical reintoarcerea la normalitate. Din nou judecățile de valoare n-au fost duse până la capăt. Timpul nu a avut răbdare cu noi iar «cine nu era cu „noi” era împotriva „noastră”», cei mai buni opozanți sunt cei morți, critica, pentru cei mai mulți, se oprea la întrebarea dacă ai fost în țară, sub comunism, ca să știi ce înseamnă „să mănânci salam cu soia”. Unii au încercat să elibereze țara, pe zone „libere” de obtuzitate, conformism și trădarea trecutului însângerat de impunerea modelului „democrației populare” și foștii călăi au devenit „victime”.

Falsa umilință a demnitarilor români, care s-au aflat în nesinceră cărdășie politică, până mai ieri, plebea atinsă de un soi de imaculată concepție scutind-o de păcatul de stat (sunt numeroase exemplele în istorie, în care despotismele au fost sprijinite de plebe) și servilismul stimulat ierarhic și administrativ au împiedicat asanarea morală, civică și politică a societății românești. Dintr-un exagerat spirit al timpului, din nou, românii nu au dezbătut și n-au avut, la timp, soluțiile reformei și ale reformării democratice a României. Revoluționarii fără revoluție și intelectualii mediatici (avator al „cooperativei”, ca arhitect al „capitalismului de cumeetrie”) au acaparat discursul public și politic, în timp ce adevărații intelectuali, de rușine ori din lehamite, s-au retras, exclamând: „Trece și asta”! Este sigur că lumea reală nu este una a ideilor pure, că negocierea este necesară. Dar, până unde și cât putem negocia?

Azi, intelectualul român, tot mai dependent economic de toți și de toate, este atras din ce în ce mai mult într-o vastă rețea de echipe și credite pentru a supraviețui. Poate că, din această cauză, mai toți „cei alții”, alții decât „ai noștri”, s-au retras și așteaptă „să treacă și asta”, refuză să lupte cu realitatea și să-i ceară socoteală. Ei preferă sau sunt obligați să

interesă pe comunisti. Într-o lucrare intitulată *Pagină despre sufletul românesc*, scrisă de C. Noica în anul 1944, se spunea că în ținuturile românești *Psalmlui Vechiului Testament* s-au citit mai mult la noi decât în altă parte. Acest fapt a determinat o „eternitate românească” a cărei filosofie se exprima printr-un fel de tânguire, de sorgintă biblică, exprimată prin formula „trece și asta”. Altfel spus, neamului românesc i se întâmplă multe, furtunile istoriei nu îl ocolesc, dar toate acestea determină sentimentul că frământarea istorică este irosire și pierdere, care face parte dintr-un etern al ființei și ființării românești căruia trebuie să ne supunem (românii având conștiința că trăiesc într-o lume rânduită de Făptuitor).

Exercițiul critic românesc, a cărui aventură a început cu Dimitrie Cantemir, primul european din Răsărit, a căpătat consistență în secolul al XX-lea. Gânditorii români ai acelei perioade, ca Emil Cioran, erau preocupați de problema rezolvării conflictului dintre eternitate și istoria românească, de necesitatea ancorării mai active a ființei românești în istorie. C. Noica spunea, în acest sens, că „România e îmbrăncită spre istorie sau, alteori, se îndreaptă singură spre ea”. Emil Cioran era preocupat obsesiv de necesitatea saltului istoric al neamului românesc, în timp ce Noica vedea, în participarea României la al doilea război mondial, dorința neamului nostru de a-și risca istoria.

După o jumătate de secol comunist, românii s-au aflat în fața mai multor opțiuni, dintre care două erau majore: să reînnoade tradiția culturală de acolo de unde a intervenit fractura comunistă sau să construiască noi structuri ale ființării în plan cultural determinat de redescoperirea libertății. Dar, cum toate au un preț, asumarea libertății și trăirea ei ne-au lipsit de metafore. Totodată, schimbarea referințelor existențiale ale ființei, fie și prin revoluție, nu a însemnat că noua societate a rezolvat conflictele sau tensiunile celei ce i-au succedat. Dimpotrivă! Eforturile noastre recuperatoare în planul ființării românești ne-au îndepărtat și mai mult de proiectul social și politic al unei societăți, pe care, din speranță, am idealizat-o: România interbelică. Unii spun că românii de acum nu seamănă deloc cu aceia din perioada interbelică. Ba, mai mult, că sunt un alt fel de popor.

Revenind la exercițiul critic al lui Dimitrie Cantemir, pe care C. Noica îl credea inadecvat pentru românii de atunci, pentru că era realizat cu categorii logice și filosofice nespecifice ființării românești de atunci, să ne întrebăm dacă acel demers n-ar fi actual acum? Dacă nu integral, măcar parțial. Să reamintim că domnișorul cărturar reproșa românilor spiritul de „gâlceavă”/învrăjbirea și toleranța peste măsură, aplecarea spre viața ușoară, faptul că nu pot ține mânie, dar nici nu sunt capabili de o prietenie lungă, că au un curaj deosebit, dar numai la începutul bătăliei și că sunt fie tiranici, fie deosebit de blânzi. O analiză de același fel regăsim și la C. Rădulescu-Motru, la începutul secolului al XX-lea. Reacția

ale, recunoscute sau acceptate de non stapanii țării și, când au făcut-o, urmăreau doar să-i manipuleze astfel pe români. În aceste condiții, nemiintâlnit de grele pentru ființarea românească, stâlpii existenței românești au fost *Biserica, Țăranul și Cultura*. Au fost trei instituții reale, pe care comunistii au dorit să le distrugă, să le corupă, împingându-le spre autocalomniere (literatură), spre participare la „crima instituțională” (Biserica Ortodoxă) ori depozitare de pământ și „ideologizare” (țărănimea).

Într-o vreme în care se practica „asasinatul instituțiilor” ființării românești, fatalismul extrem al contemporanilor („Trece și asta”, „Ferească Dumnezeu de mai rău”) devenea paradoxal, ca în cazul ciobănașului din *Miorița*, exemplul de „pasivitate, surâs în fața morții și fascinație existențială” (N. Breban). Prin această atitudine, românii s-au aflat la un pas de izgonirea din istorie. Exasperat în exilul conștient al românilor din Franța, N. Breban scria: „Nu suntem capabili de o evoluție graduală, consecventă, calitativă, de ceea ce ar putea fi numit cu adevărat tradiție a spiritului și a instituțiilor sale, [...] trebuie să constatăm, poate, că destinul nostru de avansare, de supraviețuire calitativă e altul, cel de salt și nu cel de progres, cel de ruptură și nu cel de spirală suitoare”.

Pentru câteva zile, românii care asistaseră gemând la nesupunerea unguirilor, la cea a est-germanilor și la revoluția de catifea din Cehia, au revenit spectaculos în atenția lumii, la 22 decembrie 1989, prin Revoluția Română. Spectacol mediatic de succes, apreciat atunci a fi al patrulea ca importanță după Creștinism, Revoluția Franceză și cea rusă din 1917, revoluția noastră a sfârșit ignobil, după ce s-a aflat că era opera unui regizor nedemn și a garniturii a doua a ceea ce credeam că tocmai înlocuisem. Se spune că „oamenii și națiunile fug din pușcării, din lagăre, ducând cu ei toate bolile și stupidele reflexe ale trecutului învins” (N. Breban) și poate că așa s-a întâmplat și cu românii eliberați, în 1989, de comunism, urmăriți continuu de acesta până acum.

Societatea românească de după 1989 este atinsă de tare care vin din trecut. Ea manifestă patologia regimului birocratic, este atinsă de solidul servilism grupat în jurul conducătorilor tentați de totalitarismul impus grobian prin media și acțiunea birocratică, dă dovadă de acriticism și are o amnezie selectivă și fluidă. Pentru că detaliile refac adevărul, să reamintim că azi 77 % dintre români se informează de la televizor, 14 % se informează din presa scrisă și doar 4 % din alte surse. Din aceste puține cifre putem vedea cât de dezvoltat este la noi spiritul critic, știut fiind că presa culturală și cea de informație neînregimentată este sugrumată economic și de indiferența celor pe care ar trebui să-i deservească. Puțini, foarte puțini dintre contemporanii noștri, își permit luxul să folosească măcar două surse de informare despre același eveniment. În societate românească, ca pretutindeni în lume, există o întreagă panoplie de mijloace care tind să condiționeze judecata receptorilor-tintă, fără să anunțe culoarea drapelului apărut.

Azi, intelectualii români, ca și în mai mult într-o vastă rețea de echipe și credite pentru a supraviețui. Poate că, din această cauză, mai toți „ceilalți”, alții decât „ai noștri”, s-au retras și așteaptă „să treacă și asta”, refuză să lupte cu realitatea și să-i ceară socoteală. Ei preferă sau sunt obligați să supraviețuiască fără dezbateri civice, morale și intelectuale până la conturarea soluțiilor acceptabile pentru existența europeană a românilor.

În anul 1973, în Franța a apărut manifestul politic intitulat *Intelectualii și puterea*, în care se afirmă că într-o societate în care rolul intelectualilor crește constant, datorită implicării active în social și economic, rolul „profetic” și politic al acestora scade continuu. Cum nici o țară și nici un regim politic nu sunt purtătorii justiției absolute și nici nu au cum să fie vreodată, intelectualii trebuie să se solidarizeze împotriva oricărui totalitarism, pornind de la următoarele evidențe: 1) «Nu există o problemă a scopului și a mijloacelor. Mijloacele fac parte integrantă din scop [...]. Condamnăm anumite procese politice [nu numai], sau nu întotdeauna, pentru că ele sunt ineficace [...], ci pentru că ele sunt imorale și degradante și că ele compromit societatea viitorului. Nu există tortură „bună”, poliție „bună”, dictatură „bună”, genocid „legitim”, armată „bună”, bătăi, șantaje, luări de ostatici și alte malversațiuni „bune” pentru că servesc un scop „nobil”; 2) Nu există o Apocalipsă revoluționară [...]. Ajunsă la putere, o revoluție victorioasă moștenește conflictele societății vechi și creează altele [...]; 3) Nu există libertăți „formale”, care să poată fi suprimate, chiar dacă „provizoriu” sau în numele libertăților „reale” sau „viitoare”, fără imense pericole [...]; 4) Violența face parte din lumea noastră și nu nutrim iluzia că ea poate să dispară repede. Însă constatarea rolului ei în istorie [...] nu ne îndreptățește să-i facem apologia sau să o justificăm în orice caz. Armele criticii, atunci când ne putem servi de ele, sunt superioare criticii armelor; 5) Oricare ar fi partea lumii în care se află, tabăra în care s-a angajat, a spune adevărul [...] este sarcina primordială a intelectualului. El trebuie să o facă fără orgoliu mesianic, independent de orice putere și, la nevoie, împotriva ei, oricare ar fi numele pe care și-l dau - independent de mode, de conformisme, de demagogii. Nu există vreun moment în care intelectualul să fie îndreptățit să treacă de la critică la apologetică. Nu există un Cezar individual sau colectiv care să merite adeziunea tuturor. Idealul unei societăți juste nu este cel al unei societăți fără conflicte - nu există sfârșit al istoriei -, ci al unei societăți în care cei care contestă, pot, la rândul lor, atunci când vin la putere, să fie contestați; al unei societăți în care critica să fie liberă și suverană, iar apologetica inutilă».

În toate datele sale, manifestul de mai sus este imperios pentru români și, mai ales, pentru cei ce așteaptă „să treacă și asta”, pentru că viitorul va avea chipul pe care i-l „desenăm” azi.

Marian OLARU

ÎNTOARCEREA LA IZVOARE

Cei vârstnici trăiesc cu amintirea unor timpuri românești. Horele, strânsura, șezătoarele, cei tineri nu le-au mai cunoscut. Aceste obiceiuri, vechi de când lumea, prind să dispară, parcă nici n-au fost. Primul val a început îndată după '44. Au plecat nemții, au venit rușii. Au plecat și rușii, dar după ce au apucat să arunce sămânța roșie. Dacă-i întrebi pe oameni de când au ieșit alte rânduieli la noi în sat, fiecare îți răspunde așa: „Cam de la război încoace, mai cu seamă de la colectiv, lumea asta s-a mai stricat, s-a mai domnit”. Violența, hoția, înșelăciunea, nemunca au năpădit ca buruienile. Și totuși, între atâtea nevoi și răutăți, oamenii au găsit putere să răzbată cu „Doamne-ajută!”, de vreme ce nimeni nu le-a putut lua rugăciunea, cântecul și portul. A stăruit într-o vinovăție a tuturor înseamnă să-ți întorci fața de la buna-credință. Și dacă strădania celor dinaintea noastră ar cădea în uitare, n-ar mai rămâne nimic din temeinicia unei zidiri pentru urmași.

Nu este vina celor care se pornesc, la ivirea zorilor, cu sapa la prășit în Priloage sau pe Dealu-Babei, că nu știu cine a fost Dositei Herescu ori Grigore Ghica-Vodă. În anul în care cădea capul domnului Moldovei pentru îndrăzneala de a se fi împotrivit înstrăinării prin înșelăciune a părții de nord din trupul țării, în același an, 1777, când la Cernăuți generalul Splény chemase pentru jurământ de supunere la-mpăratul pe vornicii, răzeșii și preoții satelor noastre, la Vicovul de Jos fostul egumen de la Putna, episcop al Rădăuților și mai apoi al Bucovinei, înălța o biserică de lemn. Și românii au înțeles: Oricât ar scormoni cu ghearele pajura împărătească, nu va putea să stingă suflarea binecuvântată prin credință și prin grai. Acesta a fost cuvântul adevărului pentru care s-au ostenit preoțimea și dascălii satului. Numele lor s-a rostit cândva cu pioșenie, dar vremurile s-au tot schimbat și

Din zi în zi mereu a odrăslit / La coasă, fii, ca-n vremile cărunte / Că-n pulsul vostru Roma s-a trezit“.

Cu mahnire scrie Nicolae Iorga în *Neamul românesc în Bucovina* despre soarta ținuturilor noastre bântuite de străini: „O linie ferată îngustă merge alături de drumul, spre Vicovuri, sau, cum îi zice pe moldovenește «Gicovuri», cel de sus și cel de jos. Unul are o mare biserică cu multe stiluri de arhitectură turnate la un loc, celălalt înalță în zare un suptiratic turn alb din mijlocul caselor multe. Trecem pe lângă locuințe bune ale Nemților care împart cu românii aceste sate. De aici ni s-a dat anul trecut apă rece de o Nemțoaică ce nu înțelegea românește și a prins a râde când am voit să o plătim cu bani pentru această îndatorire.“

După întregirea țării, cărturarul a avut parte de o bucurie întreagă, trecând prin aceleași locuri. Țăranii l-au primit cu pâine și cu sare, iar preotul George Mihăescu a fost decorat cu „Coroana României” pentru că a participat, în 1918, la Congresul Unirii din Cernăuți. Atunci s-au ridicat la Vicov o seamă de tineri inspirați și dornici să împlinescă ceea ce ei simțeau ca o datorie: renașterea spirituală a românilor. Unul dintre ei și-a făcut ucenicia literară în preajma „Mugurilor” la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți. Ion Roșca (1908 - 1933) a inițiat împreună cu Mircea Streinul, la Cernăuți, gruparea poetică „Iconar”, în care s-au regăsit apoi atâtea entuziaști. Chipurile charismatice ale acestora au fost creionate prin schițele unui prieten mai tânăr într-o *Antologie rădăuțeană* din 1943 a lui E.Ar. Zaharia. Graficianul acesteia și pictorul ajuns celebru, peste ani, în toată lumea, cu expoziții la Milano și la Roma, era băiatul șefului de gară din Vicovul de Jos, Eugen Drăguțescu. Autorul *Antologiei*, într-o scurtă prezentare, dezvăluie personalitatea puter-

părinți, frați și surori despărțiți, deportați, înstrăinați și pribegi în căutare de țară... Peste ani, un primar inimos își aduce aminte de acela ce fusese un bun păstor pentru urmașii boierului bucovinean. Bota Gheorghe a lui Nicolae vine la Vicovul de Jos, o întâlnește pe Saveta, sora lui George și află cu încântare că aceasta este mătușa celei ce întruchiează, prin cântec, sufletul satului românesc - Sofia Vicoveanca. Pe coperta unei cărți cu chipul Mântuitorului, Grigore Vieru a scris câteva rânduri: „Pentru bădia Nistor Fusa și nevasta sa, Saveta, îmbrățișarea noastră frățească, în această zi a nașterii lui Eminescu, 15 ianuarie 1993, spre dragoste și neuitare”. La plecare, o bătrână de peste 100 de ani, din vecini, Ana Leșan a lui Precop, l-a încredințat că românii toți vor fi iarăși între vechile hotare.

Veteranii sunt îngrijorați că urmașii ar putea uita ceea ce nu trebuie uitat. Vara aceasta, Saveta Fusa a mai fost o dată la Toporăuți, în colonia Nistorenilor, unde și-a petrecut cei mai frumoși ani: „Mă doare să văd cum se pierd vorba și obiceiurile românești - spune ea. Cât mai trăim noi, pământul acela e parte din carnea și sufletul nostru. Dar copiii știu prea puțin din ce a fost odată și mi-e teamă că nu le pasă de zestrea părintească“.

Nicolae Spănu a lui Vasile a împlinit de curând 80 de ani. I-a murit nevasta, dar nu se plânge de singurătate, câtă vreme poate citi și scrie: „Am iubit cărțile, le iubesc și le-o iubii cât voi trăi, așa bătrân cum sunt”. Acest om e sensibil la tot ce e românesc, de aceea pentru dânsul rostul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, după 140 de ani de la înființare, e la fel de însemnat ca odinioară: „O dată un lucru ce-i făcut, nu trebuie uitat. Dacă în cele mai grele timpuri am putut ține sus steagul românismului, acum să-l lăsăm oare, când suntem într-o frământare de la o zi la alta? Preotul și

tru Cultura și Literatura Română în Bucovina, al cărei rost a fost și rămâne afirmarea deschisă a românismului: „Trebuie să ne fie limpede la toți că Bucovina e România și aceasta se întinde oriunde e pământ, suflet și sânge românesc. Nevoile să nu ne descurajeze, atâtea vreme cât sufletul nu ni s-a pervertit încă. Omul, când trăiește prea bine, uită de Cel de Sus și de neamul din care face parte. Nu se cade să-i uităm pe cei din nordul Bucovinei. Legături de tot felul trebuie făcute mai ales între satul de aici cu satul de acolo”. Elementele fundamentale ale culturii românești au fost create de milioanele de anonimi, iar datoria intelectualilor - consideră dumnealui - este să le ducă mai departe: „Să ne strângem toți împreună, și cu gândul și cu fapta, că acolo e inima românească“.

Vasile Adăscăliței, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, ne-a pus la îndemână un material documentar inedit din arhiva Catedrei de Folclor, pe care l-a cules în părțile noastre acum mai bine de treizeci de ani: „Ar trebui să știm mai mult - observă domnia sa - despre diferența specifică și con-

stingă suflarea binecuvântată prin credință și prin grai. Acesta a fost cuvântul adevărului pentru care s-au ostenit preoțimea și dascălii satului. Numele lor s-a rostit cândva cu pioșenie, dar vremurile s-au tot schimbat și lumea s-a dat după vremuri, iar amintirea se poate pierde în nepăsare. Mai ales ce e scris rămâne și pentru aceea am socotit că se cuvine să dăm un nume străzilor, să fie pildă pentru toți faptele bune ale înaintașilor. Așa se va împământeni și numele lui Dositei Herescu pe ulița pe unde vicovenii trec și se petrec unii pe alții de sute de ani.

Între cei ce au lăsat urme prin locurile de baștină ale vicovenilor s-a aflat și Leonidas Bodnărescu. Acesta s-a căsătorit la 6 octombrie 1896 la Vicovul de Jos cu Estela, fiica preotului ortodox Dionisie Hacman, care a născut o fetiță, Maria, doi ani mai târziu. Profesorul și primul diriginte al claselor românești din 1910-1911 a înzestrat biblioteca Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi” și tot el a avut grijă să ridice aici o capelă de rugăciune. Dascălul Ioan Vicoveanu (1879 - 1973) de la școala din sat îmi povestea cum, împreună cu distinsul cărturar din părțile Cernăuților și cu alți harnici cercetători, au colindat, între 1905 și 1914, satele Bucovinei, ca să culegă poezii și cântece de la țărani pentru marea colecție regională de folclor *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. Liebenslieder*, I, Würzburg (1940), sub îndrumarea filologului și romanistului de la universitățile din Viena și Cernăuți, Matthias Friedwagner.

Un alt director de școală la Vicovul de Jos, Ifrim Isopescu (7 februarie 1850 - 11 februarie 1924), la îndemnul egumenului mănăstirii Putna, arhimandritul Teofil Patraș, a făcut o donație însemnată pentru Societatea Internatului de băieți român-ortodox „Ștefan cel Mare” din Rădăuți. Au fost și poeți, au fost și pictori care au simțit românește în acele timpuri. Ion Nistor îl amintește pe „regretatul nostru colaborator Sever Beuca-Costineanu (1872, Vicovul de Jos - 1922, Câmpulung Moldovenesc), ale cărui versuri din numărul al doilea al „Junimii Literare” ajunseseră, pe la 1904, „să alarmeze peste măsură organele cenzurii austriece”: „Neghina rea a gintelor mărunte /

ajuns celebru, peste ani, în toată lumea, cu expoziții la Milano și la Roma, era băiatul șefului de gară din Vicovul de Jos, Eugen Drăguțescu. Autorul *Antologiei*, într-o scurtă prezentare, dezvăluie personalitatea puternică a artistului: „Temperament volitiv, spirit acut de observație, Drăguțescu desenând femei, copii, muzicanți și poeți, a izbutit să compună o carte de viață hrănită de o deosebită spiritualitate printr-un accentuat lirism de linii și de culoare care stârnește la privitor o vie admirație”.

Într-un anume fel, Vicovul de Jos e o poartă în istoria legendară a acestei părți de țară, în care toate drumurile duc la mormântul lui Ștefan. Iar cei care s-au oprit la poalele Dealului Leahului, lângă apa Sucevei, au lăsat mai întotdeauna un semn de recunoaștere pentru lauda locurilor și a oamenilor. Când și-a ales ca model țăranul bucovinean, Lövendal a intuit cu geniul artistului noblețea îmbrăcată în cojoc și căciulă de oaie. Portretele cu răzeși sunt tot atâtea simboluri ale demnității neamului. Doi dintre ei, pălimarul Nicolae Șorodoc și fratele său Onofrei, supranumit „Plăieș al lui Ștefan cel Mare”, sunt din Vicovul de Jos.

Sunt semne și împrejurări care au rostul lor, oricât ar părea acestea un joc nebănuț al întâmplării. Între pelerini care drumeteau la Putna, un rapsod venit de pe „Golgota” Basarabiei bate la ușa unor gospodari: „- Primiți cu colinda?” întreabă străinul. „- Vă primim cu Unirea”, răspund Nistor și Saveta Fusa. În tihna aromitoare a cuhniei țărănești, călătorul ascultă povestea Savetei. În 1925 o familie de țărani cu numele Sofian din Bilca, la îndemnul lui Ion Nistor, își caută norocul alături de alți săteni de pe Valea Sucevei, în coloniile din preajma Cernăuților. Pe lângă cei 14 copii din prima căsătorie, Dumitru zămislește alți șapte cu cea de a doua soție. Nu toți ajung să crească mari, dar mai rămân dintr-înșii să înveșnicească locurile cu însemnele neamului. Între plugari, negustori și crescători de vite, unul se dăruiește preoției. Hirotonit la Cernăuți, George devine paroh la Cernauca, leagănul și odihna de veci a Hurmuzăcheștilor. După ce a cunoscut binefacerile de după Unirea cea Mare, familia Savetei trăiește drama Bucovinei cu

odinioară: „O dată un lucru ce-i făcut, nu trebuie uitat. Dacă în cele mai grele timpuri am putut ține sus steagul românismului, acuma să-l lăsăm oare, când suntem într-o frământare, de la o zi la alta?” Preotul și învățătorul - susține el - au un cuvânt de spus, fiindcă „de ceea ce nu se vorbește, se uită” și e păcat să se piardă ce e românesc. „Acuma s-a ajuns că numai când moare omul să-l înmormânteze în straie naționale. Măcar în zile de sărbătoare să ne îmbrăcăm în portul nostru. Mai puțin ca altădată se aud și cântecele. Prin 1930, când eram copil, atâtea se cânta prin țarină cu oile, cu vitele, apoi și la clăci, șezători. Pe român îl durea ceva și-l doare și astăzi”.

Ca Nicolae Spănu gândește și alții. El știe să spună mai bine lucrurilor pe nume: „N-ar trebui să fie opreliști în cultură. Să desființăm granița, să pătrundă cultura în ultima casă, că nu stricăm cu nimic politica, iar un popor trebuie să-și țină limba obiceiurile și credința. Ai noștri prea puțin se interesează de cei rămași în alte hotare. Să fim mai apropiați unii cu alții, că omul la nevoie se unește”. Ceea ce îl bucură și-i dă nădejde este că „oamenii se îndreaptă către religie, către Dumnezeu și așa se păstrează și istoria și cultura”.

George a lui Pentelei și a Sofiei este fratele ultimului partizan din Obcinile Bucovinei, Vasile Motrescu, împușcat în 1958. El însuși un luptător, a supraviețuit pușcăriilor comuniste cu seninătatea omului împăcat cu soarta. Aceasta - gândește el - ne e dată, ne poate întrerupe sau schimba firul vieții, dar nu poate schimba firea omului crescut în frica de Dumnezeu și în respectul pentru semeni: „Orișicine trebuie să-și afle locul între ai lui. Soarele strălucește pentru toată lumea, numai că unii rămân în umbra altora, care primesc lumina în față. N-aș fi rezistat, dacă nu aveam credința. Cine ar fi bănuț atunci că vom mai apuca alte vremuri! De aceea, cred că salvarea vine dinlăuntrul nostru”.

Peste vară au poposit la Vicov doi profesori și le-au vorbit sătenilor la postul local de televiziune. Vasile Precop, de la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, a evocat cei 140 de ani de luptă ai Societății pen-

un material documentar inedit din arhiva Catedrei de Folclor, pe care l-a cules în părțile noastre acum mai bine de treizeci de ani: „Ar trebui să știm mai mult - observă domnia sa - despre diferența specifică și contribuția fiecărui colț de românism la ceea ce este particular poporului căruia îi aparține. Nu întâmplător ne aflăm la câțiva pași de Putna lui Ștefan. Originile istorice ale unei populații binemerită în chip cu totul și cu totul deosebit. M-am oprit mai cu seamă la nordul Moldovei, căci am simțit că aici s-a dat semnalul întemeierii de neam și de țară”. Vorbind despre perenitatea creației populare, prof. univ. dr. Vasile Adăscăliței afirmă că „tradiția este pe jumătate nouă. Bunurile materiale și spirituale nu și-ar perpetua existența numai în baza tradiției. Ele, neînnoite, nu mai trăiesc. Toți oamenii de aici s-au născut înaintea vremurilor actuale, într-o societate care se organizează mereu altfel, de la un timp la altul. Aceste modificări, pe de o parte, îmbătrânesc realitățile culturale ale evoluției, dar totodată le asigură permanența. Deși sunt mai bătrâne, ele sunt și mai rezistente. Mințile oamenilor aparent simpli sunt atât de bogate.”

Din păcate, o dată cu oamenii, se trec și unele obiceiuri. Vicovenii sunt nevoiți să trimită după un huțan, cu trâmbița pentru un mort, tocmai la munte, de când Nicolae Spănu a lui Militon a îmbătrânit. Nici cu fluiorul nu se mai cântă. Una dintre cele mai înzestrate femei păstrătoare a datinilor noastre din Vicovul de Jos, Eufrosina Șorodoc, și-a făcut un cântec de rămas bun înainte de moarte: „Nu cânt nimăru să-i placă, / Da așa mi-i lumea dragă / Și mai cânt c-așa mi-i datu / Cât îs pe pământ lăsatu. / Cât oi trăi, să trăiesc / Dac-oi muri, putradzesc, / Astăzi, mâine n-oi muri, / Nici cât lumea n-oi trăi, / C-oi trăi o zi ori două / Și v-oi lăsa lumea vouă. / Lumea vouă de trăit / Mie loc de putradzit”.

Este aici o încredințare a răspunderii față de cei ce vin pentru ce a fost, mai presus de orice orgoliu. Iar noi, astăzi, avem această datorie, să ducem cuvântul și fapta mai departe.

Victor IOSIF

BUCOVINA ISTORICĂ UN EDEN PIERDUT?

Într-o perioadă extrem de labilă în planul culturii autentice, apariția cărții istoricului rădăuțean Marian Olaru *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea* reprezintă, indiscutabil, o lucrare de referință care umple un gol în ceea ce privește analiza complexității fenomenului mișcării naționale românești din Bucovina în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Autorul, doctor în istorie, un avizat cunoscător al fenomenului istoric bucovinean, funcționează ca profesor la Colegiul Național „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, în conducerea căruia și-a probat cu măiestrie competențele manageriale. Intelctual erudit și rafinat în egală măsură, pedagog înzestrat, Marian Olaru își desfășoară activitatea de cercetare în comunitatea științifică grupată în jurul Centrului de Studii Bucovina” din Rădăuți. Dedicată cercetării și scrierii istoriei Bucovinei într-un proiect mai vast, ce vizează elaborarea *Enciclopediei Bucovinei*, lucrarea pe care o prezentăm este a noua apariție din colecția Centrului de Studii din Rădăuți *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*, fondată în 1996.

Prefată de o autoritate științifică de renume, în persoana acade-

Kaindl, R. Wagner, F. Ziegler, E. Procopowicz, E. Zöllner etc., referitoare la armonia interetnică sau interconfesională și bunăstarea economică din Bucovina, într-un raport plasat direct proporțional cu efectele politicii vieneze. Care era însă realitatea concretă? Bucovina ocupa - arată autorul - penultimul loc între provinciile imperiale în ceea ce privește nivelul de industrializare și progres economic. Percepută și identificată drept un Tirol al Europei de Est, Elveție a Orientului, o punte între Orient și Occident, provincia situată într-o zonă de confluență culturală și geostrategică, între Europa Centrală și Răsăriteană a receptat în mod direct realizările, dar, mai ales, neîmplinirile politicii oficiale al Casei de Habsburg.

Capitolul al II-lea, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina. Excurs bibliografic*, conceput și redactat într-o manieră inedită, analizează contribuțiile istoriografice imense sub aspect cantitativ și informativ raportate strâns la dimensiunile strict geografice ale Bucovinei. Adăugăm valorificarea și interpretarea informațiilor provenite din presa vremii, o întreprindere laborioasă, cunoscut fiind subiectivismul gazetărilor angajați mai mult sau mai puțin politic, fapt care sporește efortul decantării adevărului autentic, amplificând elementul de culoare și inedit în redarea atmosferei politice a

acceptația unanim agreată de către specialiști.

Folosirea sintagmei „partid politic” este plasată, cronologic, în anul 1848, cu ocazia acțiunii lui Doxache Hurmuzachi îndreptate spre desprinderea administrativă a Bucovinei de Galiția. Evoluția ulterioară a scenei politice bucovinene - în fond, o replică provincială a vieții politice austriece - a dus la nașterea Partidului Centralist (E. Hurmuzachi, Constantin Tomașciuc etc), susținut în plan ideologic de liberalism și bazat pe voturile marilor proprietari, industriași, intelectuali, negustori și ale micilor proprietari rurali.

În replică, Partidul Autonomist (frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi) conta pe aderența marilor proprietari și a clerului catolic ceh și polonez, în special, susținând reintroducerea Constituției federaliste din 1859, distribuind accentele revendicative pe acordarea unui grad sporit de autonomie pentru provinciile componente ale Imperiului Habsburgic.

Particularitatea vieții politice bucovinene era dată de opțiunea boierimii autohtone pentru partidele politice vieneze, în contextul organizatoric modelat de structura societăților cultural-naționale, dar multiplicată, evident, prin datele particulare ale jocului politic bucovinean. Mărturia acestui fapt

(tradiții, istorie etc.), a condus la coagularea conștiinței naționale românești, generând un conflict deschis cu autoritățile austriece. În disputa care a căpătat rapid conotații ample, au fost implicate instituții fundamentale ale statului austriac împreună cu renumiți specialiști aparținând spațiului științific cernăuțean, vienez și budapestan.

Capitolul VI, *Liderii ai mișcării național-politice. Iancu Flondor și Aurel Onciul*, reprezintă demersurile monografice făcute de autorul Iancu Flondor și Aurel Onciul, două personalități de mare rezonanță în viața politică din Bucovina, încadrate firesc în contextul mai larg al mișcării naționale a românilor bucovineni. Iancu Flondor (boierul de la Storojineț, cum a fost numit în epocă), a dominat cu autoritate viața politică din Bucovina. În calitate de lider al Partidului Național Român din Bucovina (noua titulatură a Partidului Creștin-Social Român din Bucovina) a militat consecvent pentru afirmarea identitarismului național românesc, sprijinind material trimiterea la studii a tinerilor români privați de subsidiile financiare ale unui atare demers, cu toate că generozitatea și patriotismul său nu au fost receptate întotdeauna la adevărata lor dimensiune.

Aurel cavalier de Onciul reprezintă o figură controversată, cu un traseu și opțiuni politice care au sugerat confuzia, nedumerirea și critica multor contemporani intrigați de machiavelismul demersurilor sale. Caracter versatil, a colaborat conjunctural cu Iancu Flondor, atras fiind de segmentul electoral al populației rurale. A

atragă sprijinul intelectualității românești, determinând antipatia conaționalilor săi.

Bazată pe o bibliografie voluminoasă, susținută de experiența acumulată în cercetarea problematicii enunțate prin titlu, lucrarea istoricului Marian Olaru reprezintă o apariție importantă pentru fenomenul descifrării mișcării naționale a românilor bucovineni, impunând prin exigența documentării și acuratețea exprimării valoroase puncte de vedere, care, suntem convingși, vor determina reevaluări și reformulări asupra temei în discuție.

Redactată după normele și cerințele academice, familiare autorului, scrisă într-un notă personală elevată, conținând formulări și aprecieri cumpănite, sinteza în discuție poartă girul științific de autoritate al Centrului de Studii „Bucovina” din Rădăuți, care, iată că reușește, în condiții vitrege pentru cercetarea academică sistematică, să imprime un spirit nou în spațiul afectiv și geografic aparținând Bucovinei istorice.

Finalmente, credem că s-ar impune neapărat o traducere în limba germană a acestei cărți pentru a se putea angaja un dialog științific competent, atât de necesar în cunoașterea istoriei provinciei, singurul viabil pe traseul cercetării științifice de calitate dedicate cercetării trecutului Bucovinei istorice. Semnalând reinnodarea unei tradiții interbelice aici la Rădăuți, aceea a profesorilor de liceu implicați efectiv în viața cetății, creatori de autentice valori culturale, credem că această carte nu ar trebui să lipsască din biblioteca nici unui adevărat buco-

Rădăuți *Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii*, fondată în 1996.

Prefațată de o autoritate științifică de renume, în persoana academicianului Gheorghe Platon, coordonatorul tezei de doctorat a lui Marian Olaru, cartea este structurată echilibrat în 6 capitole: I. *Imperiul Austro-Ungar și Ducatul Bucovinei. Dimensiunile politice ale raporturilor dintre provincie și centru*; II. *Mișcarea națională a românilor din Bucovina. Excurs bibliografic*; III. *Rolul societăților culturale, politice, și al elitelor în lupta națională a românilor bucovineni*; IV. *Mișcarea național-politică a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Identitate și simbolistică națională în Bucovina. Lupta pentru tricolor*; VI. *Lideri ai mișcării național-politice. Iancu Flondor și Aurel Onciul*, îmbinând într-o formulă adecvată analiza de sinteză, permițând utilizatorului să aștepte puncte de vedere pertinente și valoroase asupra fenomenului mișcării naționale românești din Bucovina.

În capitolul I, *Imperiul Austro-Ungar și Ducatul Bucovinei. Dimensiunile politice ale raporturilor dintre provincie și centru*, autorul prezintă raporturile provincie-centru și demonstrează lipsa de conținut a scrierilor provenite, îndeosebi, din spațiul austro-german și care exagerează în mod evident clișeele numite *Homo Bucovinensis*, reluat în ultimii ani în contextul dezbaterilor privind Europa Unită.

Abordarea nuanțată, obiectivă și complexă a fenomenului politicii habsburgice în Bucovina îi permite autorului să disloce opiniile formulate de către istoricii austro-germani consacrați, precum R.Fr.

mai mult sau mai puțin politic, fapt care sporește efortul decantării adevărului autentic, amplificând elementul de culoare și inedit în redarea atmosferei politice a perioadei analizate, discursul științific fiind validat de valorificarea impresionantă a unei solide bibliografii provenite din spații istoriografice atât de variate și de dispersate, cum sunt cele austro-germane, românești și ruso-ucrainene.

Capitolul al III-lea, *Rolul societăților culturale, politice, și al elitelor în lupta națională a românilor bucovineni*, este consacrat reliefării rolului societăților culturale, politice și al elitelor în lupta națională a românilor bucovineni, o întreprindere care a mai stat până acum în atenția cercetătorilor interesați, însă autorul introduce puncte de vedere noi, bazate pe surse istoriografice invocate doar parțial până acum.

Elitele politice românești - un subiect destul de rar și doar secvențial abordat, cu excepția istoricului sucevean Mihai Iacobescu - și-au adus o contribuție esențială în formarea conștiinței naționale a românilor bucovineni, într-o strânsă conexiune cu apărarea intereselor specifice. Este vorba de familia Hurmuzachi („Grachii Bucovinei”), mitropolitul Silvestru Morariu, Miron Călinescu, Dionisie Bejan, mitropolitul Vladimir de Repta, Iancu Flondor, Sextil Pușcariu, Constantin Loghin, Grigore Nadriș etc.

Capitolul al IV-lea, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, radiografiază în prima sa parte apariția și evoluția curentelor politice premergătoare coagulării treptate a partidelor politice, în

organizatoric modelat de structura societăților cultural-naționale, dar multiplicată, evident, prin datele particulare ale jocului politic bucovinean. Mărturia acestui fapt o constituie implicarea efectivă a membrilor societăților românești în derularea unor momente de largă rezonanță pentru întreaga românie, precum Serbarea de la Putna (16/28 august 1871), ocazionată de împlinirea a 400 de ani de la ctitorirea mănăstirii și, desigur, în contextul altor evenimente/momente similare.

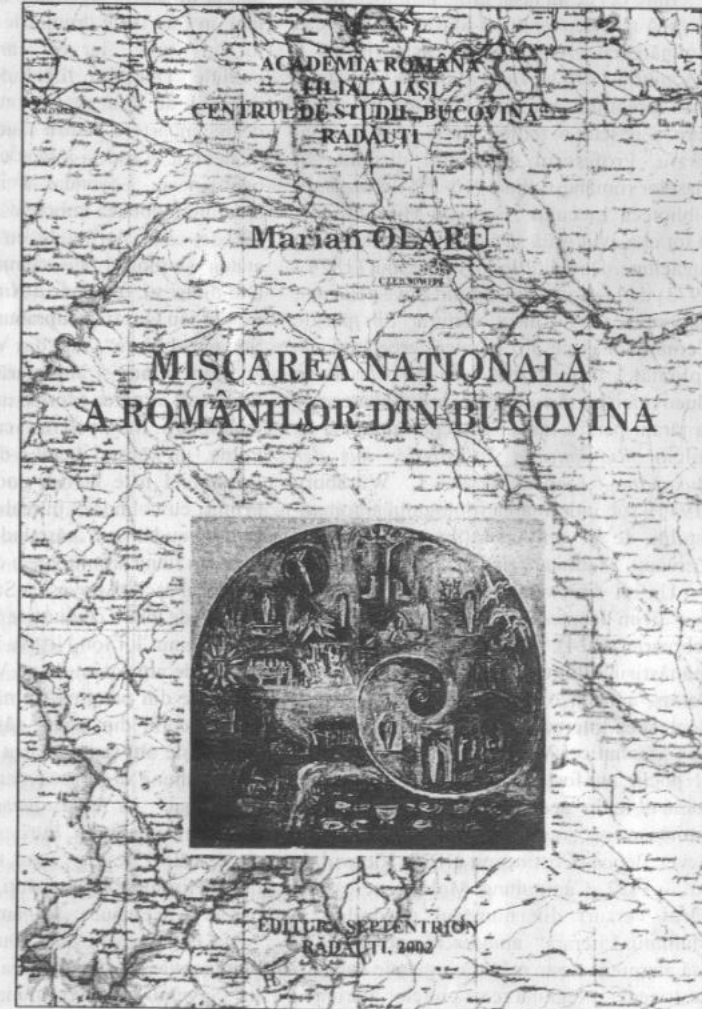
Demontarea lipsei de conținut a formulei „bucovinismului” invocată inițial în cursul unei discuții dintre baronul Nicolae Mustățâ (Mustatza) și regele Carol I din gara Cernăuți, reluat și plasat neinspirat actualmente în discursul europeanist în contexte lipsite de un suport istoric adecvat, reprezintă o dovadă clară a utilizării și valorificării unei bogate bibliografii, adecvate conturării unui punct de vedere fundamentat științific. Concluziile autorului formulate într-o manieră elegantă și explicită sunt lipsite de spiritul apologetic sau naționalist-vindicativ, putând reprezenta oricând punctul de plecare al unor cercetări ulterioare.

Capitolul V, *Identitate și simbolistică națională în Bucovina. Lupta pentru tricolor*, analizează minuțios și sistematic conturarea la nivelul elitelor a unei veritabile „furtuni identitare”, în accepția autorului demonstrate prin utilizarea tricolorului în momente esențiale pentru mișcarea națională bucovineană (Serbarea de la Putna, 1871; procesul „Arboroasei”, 1877; cucerirea Independenței, 1877-1878; procesului memorandiștilor, 1892-1894 etc.), care, coroborat cu excursul la alte elemente de factură identitară

intrigați de machiavelismul demersurilor sale. Caracter versatil, a colaborat conjunctural cu Iancu Flondor, atras fiind de segmentul electoral al populației rurale. A reușit să determine apariția unui curent politic de factură țărănească, coagulat sub forma Partidul Democrat/Tărănesc. Autorul cărții reevaluează critic natura demersurilor lui Aurel Onciul, care a nu a reușit, cu toată capacitatea și „mobilitatea sa relațională”, să-și

liceu implicați efectiv în viața cetății, creatori de autentice valori culturale, credem că această carte nu ar trebui să lipsească din biblioteca nici unui adevărat bucovinean, întrucât, se știe, numai cunoașterea onestă a trecutului, cu luminile și umbrele sale, ne poate apropia. În fond, nu există decât un singur adevăr absolut și, bineînțeles, o infinitate de nuanțe.

Daniel HRENCIUC

CENACLUL „SEPTENTRION“

EROUL
DE PE STRADA
CU LIANE

Am așteptat multă vreme un semn de la el. În acest timp unele zile îmi păreau aspre și fără sfârșit. Începeam să-mi închipui că nu voi muri niciodată și conștiința acestei eternități stupide îmi distorsiona întregul univers imaginar. Cred că îmi închipuim că am vreme pentru toate pentru că anotimpurile deveniseră un soi de decupaje din reviste. Refuzam să mai înțeleg întregul și în acel declic al minții mele detaliile căpătau o importanță primordială. Mi se întâmpla să fiu preocupată ceasuri la rând de nasul sau gura vreunui trecător, de rochia pastelată a vreunei femei, de pacea cu care Fecioara Maria își ține pruncul în brațe. „Am un deget“, îmi spuneam. Întregul nu conta. Îi pierdusem de mult înțelesul. Sigur, altădată m-aș fi așezat la masă și așa fi început să scriu și, fără îndoială că, tot rupându-mi din inimă, la un moment dat aș fi reușit să mă pun de acord cu mine. Îmi era dor de vălvătaia cu care odinioară mă abandonam verbului, de forța cu care

mea cu verbele la perfectul simplu să se destrame. În gramatica prăbușirilor trecuseră peste mine toate. Leșeam deja cu bine din dragostea pentru un evreu, moment asupra căruia voi stăruii mai târziu. Oricum, nu-mi dăduse nici măcar șansa de a mă lua de piept cu Dumnezeu meu. Pe călugărul cu fruntea înaltă îl regăsis într-o dimineață în curtea mănăstirii. Mă cuprinse un soi de amețeală și stupeoare. Un val de bucurie care îmi infierbânta cu iuțea palmele făcu să-mi pierd câteva clipe cumpătul. Deși văzu că mă apropii, călugărul își continuă lucrul în grădină, adâncit asupra unei tufe de trandafiri. Se răsuci pe călcâi și mă privi în așa fel încât avui impresia că binecuvântează iubirile din închipuirile mele. Aceasta îmi dădea un soi de libertate, mă ajuta să mă accept. Ce am să vă povestesc de acum nu este însă nici pe departe fantezie.

Nu la mare distanță de casa mea, pe o străduță năpădită de mușchi și liane, cu imobile aratoase, străjuite de

le era foame de pacea cu care Fecioara Maria își ținea pruncul în brațe.

De ce a trebuit să bat acest drum printre cuvinte dacă prăpastia de la un capăt e mai imensă decât prăpastia de la altul? Iată-mă, Doamne, cu primele riduri și fără aflarea tainei.

Eroul meu nu mă privea. Ce nebunie spun acum, dar vă rog să mă credeți, când treceam pe lângă el nu-mi mai păsa că sunt o ratată sau că prietenul meu judecătorul a scuipat pe camaraderia noastră. Nici că diavolul mă ispitește din când în când, ori că marginea lumii este în mine. Nu-mi mai păsa nici de credința mea în Dumnezeu. Singurul lucru pe care mi-l doream era să știu că pe bărbatul acela infirm nu-l mai doare nimic. Într-una din zile trecui ca de obicei pe străduță, cu inima bătăndu-mi să-mi spargă pieptul, dar eroul meu nu mai apăru de nicăieri. În dreptul casei lui auzii soneria unui ceas deșteptător, lucru care mă făcu să cercetez curioasă fereastra. Perdelele rămaseră nemișcate, iar în mintea mea incolți neliniștea chinuitoare, care se înteeți în zilele următoare. Ceasul suna la fel de viclean și a doua zi, iar perdelele străjuiau în aceeași tăcere. „Lucru cert, eroul meu a murit“, îmi spusei. Cu timpul, mi-am luat gândul de la el, însă de fiecare dată când ajungeam la locul întâlnirilor mă înspăimânta ideea că s-a stins în singurătate, că nu a mai avut vlagă nici măcar pentru a opri soneria deșteptătorului. Să mă fi strigat măcar o singură dată pe nume: „Mălina!“... Luni la rând încercai să-mi amintesc împrejurarea în care îl

ION PUHA

LEGENDĂ

La temelia cetății de scaun și-a zidit dragostea, singur. Leșit din minți, în râvnă oarbă, a încercat să se avânte, ca un temerar pescăruș sau lăstun, cu aripi boante - albastrul pur dintr-o înghițitură să îl soarbă?

Sfințit de jertfă, edificiul superb, trufaș, înfruntă veșnicia și azi. Să fi fost zidarul atât de imberb, de n-a știut că-i imposibil zborul cu aripi croite din trunchiuri de brazi? Pe locul de cădere țâșnit-a, vai, izvorul!

LITANIE

La noi bat des ploaia și vântul...
Cu un colț de lună însângerat
rănia bunicul meu pământul;
muncindu-și zilele cu anii,
răvnia să-i smulgă rod bogat.

Împovărat de-atăta cer,
își sprijinea în scaun trupul...
Și parcă năuc cel stingher,
prin nu știu ce fel de descântec,
prindea a-și plânge dorul păsul
în fluierul bătrânului de cântec.

și, fără îndoială că, tot rupându-mi din inimă, la un moment dat aș fi reușit să mă pun de acord cu mine. Îmi era dor de vălvătaia cu care odinioară mă abandonam verbului, de forța cu care reinventam cuvintele. Știam că marile povești mor în noi înșine, în muțenia suferinței noastre, că durerea exaltată spectaculos în vorbe este resortul fanteziei născute dintr-o impostură a existenței. Când n-ai curajul să trăiești până la capăt te bălbăi în fraze prețioase. Încet, încet, îmi pierdusem toți tovarășii, iar corespondența altădată cărnosă, trufașă se reducea la fraze convenționale, la plicuri rămase închise și fără răspuns. Era bine? Putea fi rău? Cine ar fi fost în stare să răspundă? La urma urmei, preotul îmi înșelase așteptările. Îl iubisem la modul cel mai pur cu putință, dar acelei purități el nu-i putuse răspunde. Tot în acea perioadă îmi fu dat să trăiesc nenorocirea trădării de către prietenul meu, judecătorul. Cu el mă cunoscusem în locuința editorului Tina B., un personaj necioplit, viețuind într-o casă imensă, de prost gust, pe care nu reușise să o termine vreodată, motiv pentru care putea fi găsit la orice oră în straie murdare de zidar. De altfel, pentru Tina B. cărțile nu aveau mai multă valoare decât o găleată de var. În ciuda frumuseții sale fizice, judecătorul era de departe un om dezagreabil. Dacă ochii îi erau calzi și negri, iar statura impunătoare și strălucitor masculină, râsul nefiresc de subțire și vocea îmbibată cu tutun îl urăteau îndeajuns ca să pară respingător. Trebuia să-mi fi dat seama că esența ființei lui este hidoasă. N-aveau nici o vină pachetele de țigări, nici sticlele cu tărie care-l transformau într-un monstru meschin și fățarnic. Ce frumos este iadul pe lângă sufletul prietenului meu judecătorul... Și totuși, cât de drag îmi fusese!

Venise vremea ca amicitia

de acum nu este însă nici pe departe fantezie.

Nu la mare distanță de casa mea, pe o străduță năpădită de mușchi și liane, cu imobile arătoase, străjuite de porți înalte și brazi până la cer, locuia un bărbat de vreo patruzeci de ani. Îl întâlneam negreșit în fiecare zi de vreo doi ani și mai bine. De fiecare dată când ajungeam în dreptul lui, încetineam pasul și-l cercetam cu coada ochiului. El pășea cu trupul contorsionat, ridicându-și cu o mână piciorul drept. Cu cealaltă se sprijinea într-un baston sîdefat, legănându-se ușor. Din pricina unei boli mistuitoare, bărbatul devenise păpușarul propriului trup. Aveai impresia că fizicul lui este o jucărie de care mintea și-a propus să-și bată joc. Nu se apleca spre sine cu dragoste. În asta consta puterea care emana din el, din privirea lui. Bărbatul acela era pentru mine un erou. Îmi dădeam seama că mecanismul din carne se uzează de la o zi la alta pentru că lipsa de vlagă impunea noi și noi forțe, pe care abia dacă le mai găsea pe ecranul voinței. În mod curios, aș fi vrut să știu dacă mă vede, dacă mă place, dacă este conștient de prezența mea. Destul de aproape se găsea și parcul pe care îl traversam foarte des. Acolo, uneori, bărbați fără căpătâi chicoteau scabros prin tufișuri. Dar dezgustul meu nu provenea neapărat din acele gesturi obscene care pun îndeoște femeile pe goană, ci din acea nebulă tragică a înfățișării lor. Existau în parc și bărbați aparent liniștiți, care răsfoiau o carte, ținându-și umerii încovoiați și capul nemișcat, de ai fi putut crede că întreaga lor viață atârna de paginile murdare și lipite nepriceput. În realitate, corpul fiecăruia devenea un imens ochi la pândă, care se hrănea din pulpele trecătoarelor, din țesătura rochiilor lor, din spaima cu care acestea se simțeau privite. Bărbaților le era foame de detalii. Dar niciodată nu

a mai avut vlagă nici măcar pentru a opri soneria deșteptătorului. Să mă fi strigat măcar o singură dată pe nume: „Mălina!“... Luni la rând încercai să-mi amintesc împrejurarea în care îl văzusem pe eroul meu vesel și sănătos. Poate că îmi dorisem atâta de mult să-l văd astfel, încât începusem să cred că s-a întâmplat cu adevărat. Sub vraja acestei amăgiri se mai spulberară câteva luni. Dar călugărul cu fruntea înaltă binecuvântase iubirile din închipuirile mele. Iarna se așeza din nou în Bucovina, scuturându-și haina de vulpe argintie peste miile de păpușari. Toate aspirațiile erau mici, foarte bogățiile lumii erau mărunte. Numai brazii de pe strada eroului meu ajungeau până la cer. Într-o dimineață, pe cărarea acoperită cu un strat gros de zăpadă, el reapăru ca o vrajă. Începui pasul pentru a cerceta mai bine felul în care încerca să-și facă parte cu bastonul. Îmi păru și mai tras la față, cu linia obrazului deosebit de fragilă, trădând o stare de convalescență, dacă se mai poate spune astfel în cazul lui, dacă expresia de „bolnav în boală“ are cumva corespondent logic. M-am gândit să-mi fac vânt și să îndrăznesc să-l întreb ceva, dar surâsul lui de o clipă mă uimi și mă derută în același timp. Avui chiar senzația că simulează un sărut, ducându-și degetul la buze, ca și cum mi-ar trimite bezele copilărești, ca și cum mi-ar spune: „Am mai trișat o dată moartea, am mai câștigat o bătălie“.

Iar acum, când scriu aceste rânduri, nici nu știu dacă n-a murit cumva. Poate o să mă credeți nebună, dar nu știu de ce felul lui de a sprijini bastonul, de a se îndărji să trăiască îmi părea că seamănă cu modul în care Fecioara Maria ține pruncul în brațe. Iar pentru mine, astăzi, în întregul involburat al lumii, acest detaliu este singurul care contează.

Mălina ANIȚOAI

Și parcă nucul cel stingher,
prin nu știu ce fel de descântec,
prindea a-și plânge dorul păsul
în fluierul bătrânului de cântec.

La noi bat des ploaia și vântul...
Pe măgură când roșea socul
și-l purta la prund norocul
prăda râului, sprințarul,
sălbatici păstrăvi și cleștarul...
De-l ducea dorul în pădure,
bureți aducea și mure...

În jurul lui zburdam mereu,
de cum păunii răsăritului
își roteau coada curcubeu.
Și nu știam că așa, deodată,
lăsând să-i lunice răbojul
lângă picior, strivit de veșnicie,
bunicul va pleca din prag
pe drum stelar, fără toiag...
La noi bat des ploaia și vântul...

BLESTEM

Rămână-ți boldiții-n orbite,
dinții-n gingie, întregi!
Oale să calci, oale ciobite -
și drum fără cap să alegi...

Hămesit, sac fără fund,
să ronțai coji de mălai
uscate-piatră de prund, -
albite de mucegai...

Bube-noduri de lemn strâmb -
sfredelească-ți trupul!
Te gonească aprig lupul,
ziua, noaptea înspre dâmb...

Dinții, negri de tutun,
clănțânească-ntr-una, într-una...
Glasul, țipăt de păun,
strânge bufniți, cheme luna!

O NOUĂ LUCRARE DE REFERINȚĂ ÎN COLECȚIA „ENCICLOPEDIA BUCOVINEI“

La împlinirea a 10 ani de la înființare, sub egida Academiei Române - Filiala Iași, Centrul de Studii „Bucovina” din Rădăuți tipărește lucrarea *Bucovina în prima descriere fizico-politică. Călătorie în Carpații Dacici (1788 - 1789)*, Ediție bilingvă, îngrijită, cu introduceri, postfețe, note și comentarii de acad. Radu Grigorovici, Prefață de D. Vatamaniuc, membru de onoare al Academiei Române, Rădăuți, Editura „Septentrion”, 2002, 136 pagini.

Domnul academician Radu Grigorovici, prin această lucrare, întregeste studiile fundamentale de la care trebuie să plece orice istorie a Bucovinei (împreună cu rapoartele lui Splény, Enzenberg, Balș și I. Budai Deleanu, tot de D-sa editate!). Autorul, Balthasar Hacquet, naturalist, geolog, etc., francez stabilit în Austria, publică patru volume: *Călătorie fizico-politică prin munții Dacici și Sarmatici sau Carpații de Nord în anii 1788 - 1789*. Apar, în limba germană, la Nürnberg între 1790 - 1796. Numai primul volum se referă la Bucovina, în cea mai mare parte. Pe acesta îl editează, în

Dorna constată: „Munții șistoși de aici constau din argilă și ceva sisturi de cuarț, așa încât conținutul lor argilos, care este cenușiu la culoare, dă rocilor aspectul de stânci cenușii, iar atunci când conține pe jumătate cuarț, acest din urmă soi de rocă ajunge să domine”. Granitele le întâlnești numai rareori așa încât n-am putut descoperi masive muntoase întregi din acestea; cele pe care le găseam erau puțin întinse sau grăunțoase și de asemenea de culoare cenușie” (p. 11). La Iacobenii găsește exploatare minieră recent construite. Cu acest prilej descrie cele 9 feluri de minereu, extragerea lor, producția, dă sugestii pentru ameliorarea producției etc. Pe Bistrița Aurie, dintre țigani aurari, pe râu în sus, a mai rămas o familie numai. Izvoarele de ape minerale îl surprind prin varietate și bogăție, le analizează, le consumă și le găsește excelente. Izvoarele de slatină, exploatate de localnici rudimentar, pot fi și ele modernizate. Botanistul își îmbogățește cunoștințele cu noi varietăți de plante, unele de dimensiuni impresionante: omagul. Bogăția pădurilor îl impresionează, precum, la

alte localități. Reține doar câteva ciudățenii: în Dorna Candrenilor se spune că ar trăi un valah de 150 de ani și că de la el se trag 40 de copii; pe un urmaș de 71 de ani și pe altul de 82 i-a văzut amețiți de trei zile și erau „zdraveni la trup, iar cele cinci simțuri lucrau fără nici un cusur”; un băiețandru din Frătăuți primește o corecție la spate, cu multă cruzime, se scoală, râde și fuge; în Hotin a văzut cele mai mari și frumoase vișine din viața lui, și cele mai ieftine... Sumar, ne prezintă și cele trei orașe: Cernăuți, Siret, Suceava. Iată cum arată Cernăuții: „Această capitală a Bucovinei este așezată în imediata apropiere a râului Prut, pe malul înalt dinspre sud. Acest mic oraș, care constă din abia șase până la șapte sute de case, este complet deschis și a căpătat, de când se găsește sub sceptrul împăratului Iosif al II-lea, multe clădiri noi, cum se cade, din piatră, în timp ce mai înainte aveau numai case din lemn. Pietrele pentru clădirile de aici trebuie aduse de departe de la micul munte Țețina” (p. 31). Imaginea Sucevei este ca după mulți ani după Potop! Vorbind despre „poporul întregii Moldove”,

Putna găsește 20 de călugări: „Fiecare avea o mică chilie zidită cu spatele la zidul înconjurător, în care acești oameni își petrec viața ca porcii, modești și leneși” (p. 41). Pictura murală nu-i spune nimic, ci „precum biserica era mănjită pe dinafară cu un număr uriaș de picturi fantastice, așa era și în interior” (p. 41). De cărți și cultură nici nu poate fi vorba, zice

batică, săracă și pustie, un fel de provincie turcită, dacă nu turcească. Imperiul Habsburgic va aduce civilizație și fericire aici.

El cercetează natura Bucovinei. Nu vede populația moldoveană cu civilizația, cultura, cu firea, cu istoria ei, cu obiceiurile ei etc. Reține doar aspecte sociale anodine, de anecdotă. De exemplu, îl nemulțumește felul cum se prezintă armata austriacă, cea tarică și

anii 1788 - 1789. Apar, în limba germană, la Nürnberg între 1790 - 1796. Numai primul volum se referă la Bucovina, în cea mai mare parte. Pe acesta îl editează, în condiții grafice excelente, d-l acad. Radu Grigorovici. Succintele date biografice ale lui B. Hacquet, introducerile, prefețele, notele și comentariile editorului sunt indispensabile înțelegerii textului. Scrise cu eleganță, cu înțelegere a epocii istorice, cu multă simpatie pentru autor, căruia îi iartă erorile, de la cele de ortografie la cele mai grave; adesea, cu înțeleaptă ironie, găsește că puțin s-au schimbat slăbiciunile oamenilor!

Cartea este o operă de știință geologică și de botanică, în primul rând. Descrie structura geologică sistematică a reliefului Bucovinei, cu 7 vignete și 7 planșe. În capitolul I vorbește despre „Carpații care se găsesc în Moldova de Sus sau Dacia transalpină, Țara de Sus, despre felurile de pietre, plantele, mineralele și apele lor, de asemenea despre valahi sau moldoveni“ (p. 3). Carpații „continuă din marele Hemus din Bulgaria, pornesc spre nord și de la Porțile de Fier, prin Valahia, Moldova și Transilvania se termină către Silezia cu o porțiune submontană și un șes“. Călătorul nostru, însoțit de patru oameni înarmați, străbate cu piciorul, de multe ori, toți munții Bucovinei din sud spre nord, din est spre vest și descrie minuțios lucrurile importante pentru economia imperiului. Avertizează: „O bună cercetare geologică ar putea deveni în țara asta de mare importanță, deși la prima vedere nu este mult de sperat; dar un domnitor al țării va greși totuși grav, dacă nu ar pune să fie cercetați acești munți puțin cunoscuți“ (p. 7). Această sarcină o îndeplinește Balthasar Hacquet. Cercetarea o întreprinde pe văile râurilor Bistrița, Moldova, Suceava, Siret, Prut, Nistru. La

izate. Botanistul își îmbogățește cunoștințele cu noi varietăți de plante, unele de dimensiuni impresionante: omagul. Bogăția pădurilor îl impresionează, precum, la Plosca, numărul mare de arbori doborâți de vânt. Frumusețea peisajului bucovinean o afirmă cu oarecare parcimonie. La Lucina este încântat de priveliștile plaiurilor și de bogăția hergheliei în cai de rasă, așa de necesari armatei imperiale: „Nu-mi aduc aminte să fi văzut în lanțul Alpilor pășuni alpine atât de frumoase ca aici, și ce era încă mai frumos era că pe aceste pășuni grase pășteau câteva mii de cai dintre cei mai frumoși“ (p. 93). Terenul între râuri este propice gospodăriei țărănești: „Vegetația pe pajiștile dintre cele trei râuri (Moldova, Suceava, Siret) este mai mult decât splendidă, după ce primăvara multe regiuni sunt inundate, adăugându-se apa venită din toate direcțiile din munți. Am găsit cea mai bună iarbă, înaltă de patru până la cinci picioare și mai mult“ (p. 59).

B. Hacquet întreprinde o călătorie „fizico-politică“. Partea fizică satisface curiozitatea cititorului, își poate face o imagine multumitoare despre bogățiile geologice ale Bucovinei de la finea secolului al XVIII-lea. Cât privește populația de pe atunci, cu laturile ei sociale, economice, culturale etc., informațiile devin lacunare. Trecem pe la cele 8 colonii germane, destul de firave, de-abia înjghebate. Coloniștii au cheltuit banii primiți de la stat pentru a se gospodări și, cei mai mulți, mai așteaptă alte ajutoare. Autorul condamnă aspru această delăsare. În schimb, laudă colonia ungurească de la Țibeni pentru casa, grajdul și șura construite temeinic. Este ciudat că asupra populației moldovene băștinașe nu se oprește. Trece prin Frătăuți, Vicov, Straja, Marginea etc., dar nu vede oamenii. Și nici în

aici trebuie aduse de departe de la micul munte Țețina“ (p. 31). Imaginea Sucevei este ca după mulți ani după Potop! Vorbind despre „poporul întregii Moldove“, face câteva observații antropologice interesante: „Cu cât oamenii trăiesc mai aproape de natură, deci fără constrângeri, cu atât sunt mai bine făcuți. Bărbații și femeile sunt frumoși, mai ales cei care pot duce o viață mai comodă“ (p. 69). În genere, duc o viață cu puțină muncă, fără pretenții, mai cu seamă la oraș: „Omul de rând din Moldova, care, cum a dovedit temeinic d-l Sulzer, nu este propriu-zis un valah, ci ar fi mai degrabă un slav, poară pe capul tuns numai în față, o căciulă de blană înaltă, neagră. Pe obraz numai o mustață, pe trup o cămașă lungă, peste pantalonii săi de lână albă un brâu prevăzut cu un cuțit, peste trup o haină de lână albă, cu sau fără mâneci, în picioare ghete de rafie (opinci)“ (p. 69). Mai îmbracă pe țăran, pe boier și boieroaică. La urmă portretele. Pe parcursul cărții observațiile istorice le face după Sulzer, care numai obiective nu se străduiesc să fie. La Vama se oprește cu atenție, este încântat de priveliște și descifrează inscripția de pe „stâlpul“ cercetat de Sulzer („dar care s-ar putea să nu-l fi văzut!“; p. 77) și redă textul ce se poate citi. Adeseori îi scapă observații, inexplicabile la un om de știință, nedrepte, referitoare la băștinași: „supuși ucigași“, „muntele Suhard locuit de neoameni“, „localnicul face parte din una din clasele cele mai rele ale omenirii de pe toată suprafața pământului“. Pe lângă lene, și beție!

Ce nu se poate explica este disprețul împotriva bisericilor și mănăstirilor. În periplusul său le vizitează pe toate, la doi ani după secularizarea lui Iosif al II-lea. Rămăseseră doar trei mănăstiri: Putna, Sucevița, Dragomirna. La

77). Pictura murala nu-i spune nimic, ci „precum biserica era mănjită pe dinafară cu un număr uriaș de picturi fantastice, așa era și în interior“ (p. 41). De cărți și cultură nici nu poate fi vorba, zice omul nostru de știință! Între herghelie și mănăstire, Hacquet nu se încurcă, mănăstirea nu are nici un rost. Balthasar Hacquet, reprezentant al împăratului austriac, a cărui concepție politică o împărtășește, călătorește într-o regiune recent anexată, și despre care, oficial, i s-a spus că este săl-

veană cu civilizația, cultura, cu firea, cu istoria ei, cu obiceiurile ei etc. Reține doar aspecte sociale anodine, de anecdotă. De exemplu, îl nemulțumește felul cum se prezintă armata austriacă, cea țaristă și cea polonă, văzute cu un ochi de caricaturist.

Pe paginile cărții, după lectură, îți vine să glosezi cât o altă carte, mai voluminoasă. Pentru istoricul român, și nu numai, cunoașterea ei este profitabilă și obligatorie.

Vasile PRECOP

ACADEMIA ROMÂNĂ
FILIALA IAȘI
CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA“
RĂDĂUȚI

BUCOVINA ÎN PRIMA DESCRIERE FIZICO-POLITICĂ Călătorie în Carpații Dacici (1788-1789)

EDITURA „SEPTENTRION“
RĂDĂUȚI, 2002

BUNUL PĂSTOR

LUMINA LUMII ȘI SAREA PĂMÂNTULUI

Numele preotului iconom stavrofor Dumitru Valenciu este bine cunoscut în medii academice din România, unele extrem de selective și exigente. Câteva din studiile și cercetările sale sunt publicate, de-a lungul ultimului deceniu, în diverse periodice: „Teologie și viață”, revistă de gândire și spiritualitate, s.n., Iași (1993), „Candela”, revistă de teologie și cultură a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, Suceava (1996 - 1999), „Arhiva Genealogică”, Iași (1998). În aceeași perioadă, preotul-cercetător Dumitru Valenciu participă la lucrările unor sesiuni științifice patronate de Academia Română (Iași, Rădăuți), susținând comunicări consacrate unor probleme de istorie a culturii din Bucovina.

Din 1999, activitatea părintelui Dumitru Valenciu începe să fie consacrată, aproape în exclusivitate, elaborării și tipării unor cărți extrem de necesare la noi. După *Antimise din Bucovina* (1999), lucrare aproape neobservată la apariția sa, publică „un ghid foarte folositor pentru cercetare” (Mircea Păcurariu): „Candela”. Revistă teologică și bisericăscă, seria a II-a (1923 - 1946), ghid bibliografic, Suceava, Editura „Mușatinii” - Editura „Bucovina Viitoare”, 1999. Acest ghid bibliografic reprezintă o realizare de seamă în literatura de specialitate consacrată istoriei presei românești, oferind cercetării științifice un instrument de lucru util, în continuarea *Indicelui general*, realizat pentru perioada 1882 - 1914 și publicat la Cernăuți de către prof. dr. Vasile Gheorghiu și dr. Vasile Tarnavski în 1923. Consecrată perioadei 1923 - 1946, lucrarea cuprinde un studiu introductiv, „Candela. Jurnalul bisericăscu-literar” (1882-1946) (O revistă teologică bătrână dar nu îmbătrânită), p. 7 - 32, urmat de secțiunile: I. Studii, p. 33 - 47; II. Traduceri, p. 48 - 50; III. Recenzii, p. 51 - 68; IV. Predici, p. 69 - 74; V. Alte cuvântări pastorale, p. 75 - 77; VI. Dări de seamă, p. 78 - 88; VII. Varia, p. 88. În Anexă, p. 89 - 95, o listă incompletă oferă, pe criteriul alfabetic al autorilor, evidența lucrărilor publicate „în extras” de revista „Candela”, reunind 34 de autori și 104 titluri. Note bibliografice, p. 96 - 97 și un corp iconografic, p. 98 - 105, completează sumarul cărții, prin care totodată autorul „încearcă să aducă în atenție munca aceluși mimnat corp profesoral de la Cernăuți, și, mai ales, să ajute la înțelegerea a ceea ce s-a pierdut prin desființarea Facultății de Teologie din Cernăuți - Suceava” (p. 31).

Volovățul și locuitorii săi - repere pentru o monografie, cea de a treia carte a preotului Dumitru Valenciu, cu o Postfață, p. 151 - 153, semnată de Nicolae Cărlan, apare la Suceava, în anul 2000, sub egida Grupului Editorial Mușatinii - Bucovina Viitoare. În *Gânduri de începutură*, autorul își argumentează întreprinderea în spiritul unei tradiții remarcabile în istoria românismului din Bucovina: „Suflete pustiite de o incredibilă reneștere, îngăduite de o lasitate vinovată a celor care ar putea și ar trebui să vorbească, țin să ne vadă instrăinați de rosturile noastre din-toate-aceasta. Dar, nimic încă nu este pierdut. Rezistă dintotdeauna încă în tăcere cei mulți, care au înțeles că, fără să fiu tu însuși, ești nimeni. Și un popor întreg nu poate fi un «nimeni», căci este ancorat în timp și spațiu prin tradițiile sale. Un Neam nu poate fi monedă de schimb pentru fericirea unora sau altora. Și chiar de suntem pentru un timp amețiți de vârtoarea vremurilor și de părate idealuri, ne

vom dezmetici, căci rădăcinile noastre mai au puterea de a deosebi cele ce sunt de folos. [...] Sunt desuți care «vâd» agonia noastră ca Neam. De fapt, nu o văd, ci o doresc. Și dacă li se pare că ar avea oarecare sorți de izbândă, aceasta este pentru că, o clipă, s-a uitat de rădăcini. [...] În fața tăvălugului, de simțire românească stricător, fiecare sat trebuie să-și arate zestrea, să-și arate tradițiile. [...] Moise a pășit pe drumul eliberării poporului său purtând cu sine osemintele strămoșului Iosif. Putem oare să pășim spre ziua de mâine fără cei dinaintea noastră?” (p. 3 - 5).

Capitolele cărții, însoțite de note și izvoare bibliografice, oferă utilizatorului o lectură folositoare și agreabilă: *Volovăț, un sat cu multe altele?*, p. 6 - 18; *Stăpânii Volovățului*, p. 18 - 32; *Bisericele satului*, p. 32 - 55; *Preoți slujitori la Volovăț*, p. 55 - 65; *Casa parohială*, p. 66 - 70; *Școala la Volovăț*, p. 70 - 77; *Portul național volovicean*, p. 78 - 82; *Din trecut cultural al Volovățului*, p. 83 - 89; *Academie populară la Volovăț*, p. 89 - 90; *Valeriu Branție, conferențiar la Volovăț*, p. 91 - 96; *Gabriel Băleanu*, p. 96 - 1010; *Preotul profesor Calistrat Coca*, p. 101 - 113; *Constantin (Taniu) Dracinschi*, p. 113 - 115; *Gheodeon Coca*, p. 116 - 121; *O lume și un Om de altădată* [arhiepiscopul stavrofor dr. Oreste Tarangul], p. 122 - 133; *Orest Mirăuță*, p. 134 - 137; *Clement Antonovici*, p. 137 - 141; *Mircea Robu*, p. 141 - 143; *Și încă vreo câțiva uitați*, p. 144 - 146; *În toate am învățat*, p. 147 - 150.

Cartea *Ierarhii Bucovinei*, Suceava, Grupul Editorial Mușatinii - Bucovina Viitoare, 2001, este dedicată I.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților cu prilejul cele de-a zecea aniversări a întronizării sale în fruntea Episcopiei noastre. Studiul introductiv *Vegetarii ai neamului românesc din Bucovina*, p. 5 - 43, oferă și aici o motivare clară a demersului: „În cadrul Bisericii Ortodoxe Românești, Episcopia Bucovinei, indiferent de ce nume a purtat în decursul vremii prin voința oamenilor, are un loc distinct. Ea vine cu o istorie de peste 600 de ani, în care, alături de păstoririi ei, a trebuit să înfrunte vicisitudinile de tot felul. Despărțirea ei de Mitropolia Moldovei, trecerea acestui teritoriu sub dominația străină care nu dorea doar bogățiile lui, așa cum voiseră turcii sau polonii, ci însuși sufletul acestor oameni trăitori aici, nu a însemnat moartea românismului, ci dimpotrivă ascuțirea lui prin conștientizarea pericolelor care pot veni de la cei mereu în căutare de pământ străin. Deși având o guvernare politică străină ale cărei interese nu coincideau cu interesele marii majorități a locuitorilor, românii nu s-au simțit singuri pentru că, având Biserica ortodoxă și ierarhii ei, din același neam cu ei, au avut mereu pe cineva gata de a le apăra interesele. Dar ceea ce a păstrat naționalitatea în Bucovina a fost o intelectualitate ridicată de la streașina Bisericii, pregătită cu ajutorul ei în diverse domenii de activitate social-economică” (p. 42 - 43). Studiul este urmat de 24 de medaloane consacrate, cronologic, ierarhiilor care au păstorit aici, de la Dositei Herescu, Daniil Vlahovici și Isaia Balogescu până în zilele noastre, la I.P.S. Pimen și P.S. Gherasim Putneanul. Diverse documente, istoricul reședințelor episcopale/mitropolitane, p. 109 - 115, prezentarea catedralelor episcopale/mitropolitane din Bucovina, p. 116 - 124, un solid corp de Note, p. 125 - 130 și o bogată iconografie întregesc cuprinsul acestei noi contribuții.

Cartea „Cuvântul Preotesc”. *Gazetă profesională a clerului din Bucovina, 1934 - 1942, volumul I*, Suceava, Editura „Bucovina Istorică”, 2002, este dedicată părintelui profesor dr. Mircea Păcurariu, membru corespondent al Academiei Române, la împlinirea vârstei de 70 de ani. Prima secțiune cuprinde un temeinic studiu critic, „Cuvântul Preotesc” - *considerații generale*, p. 7 - 50, însoțit de 101 note și trimiteri bibliografice. Acesta evidențiază profilul, rolul și însemnătatea celui mai valoros periodic rădăutean, „un periodic cu destin tragic”, o „adevărată cronică a muncii și demnității preoției bucovinene din perioada interbelică”, „cea mai prețioasă sursă de cunoaștere a activității clerului bucovinene pentru păstrarea caracterului românesc al acestui binecuvântat pământ strămoșesc”, „cel mai strălucit exemplu de colaborare și solidaritate preotească din Bucovina” (p. 7, 50). Secțiunea a doua, *Ghid bibliografic*, oferă cercetării științifice un util instrument de lucru, grupând materialele periodice rădăuteane tematice și alfabetice, după numele autorilor: I. Studii, p. 51 - 52; II. Biserici și societate, p. 52 - 54; III. Biserica și politică, p. 54 - 55; IV. Presă, p. 55; V. Învățământ, p. 55 - 58; VI. Pastorală - îndrumări pentru preoți, p. 58 - 60; VII. Pastorală - îndrumări pentru credincioși, p. 60 - 61; VIII. Omiletică, p. 61 - 62; IX. Cuvinte la sărbători, p. 62 - 63; X. Liturgică, p. 63 - 64; XI. Misionarism, p. 64 - 65; XII. Relațiile preot - centru eparhial, p. 65 - 67; XIII. Monahism și mănăstiri, p. 67; XIV. Cântăreți bisericăști. Coruri bisericăști, p. 67 - 68; XV. Salarizare - pensii, p. 68 - 71; XVI. Sesiile parohiale, p. 71; XVII. Numiri, p. 71 - 72; XVIII. Activitatea ierarhilor bucovineni, p. 72 - 73; XIX. Activitatea Asociației Generale a Clerului și a filialelor locale, p. 73 - 76; XX. Adunarea eparhială, p. 76 - 77; XXI. Fondul Bisericesc, p. 78 - 80; XXII. Facultatea de Teologie Cernăuți, p. 80 - 81; XXIII. Conferințe pastorale și administrative, p. 81 - 83; XXIV. Slujbe în sobor. Liturghii misionare, p. 83 - 85; XXV. Cercuri misionare, p. 86 - 88; XXVII. Polemici, p. 89 - 90; XXVIII. Medaloane, p. 90 - 91; XXIX. Aniversări, p. 91 - 92; XXX. Necrologuri, p. 92 - 95; XXXI. Recenzii. Prezentare cărți - reviste, p. 95 - 100; XXXII. Redacționale, p. 100 - 101; XXXIII. Varia, p. 101 - 103. Acestor secțiuni le urmează un corp iconografic, p. 104 - 106. Un al doilea volum al lucrării va prezenta „felul în care colaboratorii „Cuvântului Preotesc” au receptat provocările vremii și ale vremurilor în care și-au desfășurat activitatea” (p. 50).

În colaborare cu drd. Constantin-Emil Ursu, părintele Dumitru Valenciu publică recent sub egida Editurii Bucovina Istorică o lucrare de excepție, *Volovăț. Pași prin istorie*, un admirabil album, singurul - după știința noastră - consacrat unui sat din Bucovina. Acesta este însoțit de un cuvânt înainte, *Satul cu oameni mândri*, semnat de profesorul Nicolae Cărlan, p. 7 - 8 și *Repere cronologice*, p. 9 - 11. Profilul acestui „sat de excepție” din spațiul lumii românești este ilustrat printr-o bogăție de imagini și text, care prezintă cronologic istoria sa, instituțiile, oamenii de seamă, arhitectura, portul tradițional, datini și obiceiuri, p. 12 - 69.

Arhiepiscopul stavrofor Constantin Tarangul edler von Valea Usei este ce de a șaptea carte a părintelui Dumitru Valenciu. Tipărită cu binecuvântarea I.P.S. Pimen al Sucevei și Rădăuților, sub egida Editurii Bucovina Istorică,

această nouă carte apare la împlinirea a 500 de ani de la sfârșitul Bisericii „Înălțarea Sfintei Cruci”, singura ctitorie a lui Ștefan cel Mare păstrată din împrejurimile Rădăuților. Continuând o preocupare mai veche, părintele Dumitru Valenciu consacră acest studiu unei nobile familii românești, investigând arhive și interogând documente, meticolos, cu răbdare de călugăr benedictin, animat mereu de dorința „redescoperirii adevăratei istorii a Bucovinei”. Argumentul cărții definește un program de cercetare a istoriei românismului, urmat consecvent și luminat de un adevăr de netăgăduit: „Secole îndelungate, când noi, românii, nu aveam nici vizevozi, nici dascăli, nici nobili, el, preotul Bisericii lui Hristos, ne-a fost de toate: și îndrumător, și părinte, și învățător, și mângăietor. El niciodată nu ne-a părăsit. S-a născut din tre noi, a crescut și a trăit cu noi. A gustat împreună cu noi bucuriile și necazurile. În vremuri de pace, el ne-a binecuvântat, iar în zilele de restriște și durere, el ne-a întărit sufletele. El ne-a scris cronicile, ne-a cultivat cu grijă tot ce aveam mai scump și mai sfânt, ne-a primit pe fiecare în brațe când ne-am născut, ne-a închinat lui Dumnezeu în fața sfântului altar, ne-a mângăiat cu privirea lui până am crescut mari, ne-a pus pe frunte cununa împărătească de mire și mireasă, ne-a binecuvântat patul nunții și roadele iubirii noastre curate, este alături de noi când puterile ne slăbesc și viața noastră se apropie încet de amurg, ne ajută să închidem pleoapele pentru ultima dată și să deschidem în ceasul suprem ochii spre zările senine ale veșniciei. El binecuvântăză fărăna trupului nostru și ajută sufletul nostru să se înalțe spre Dumnezeu” (p. 3 - 4). Și în această lucrare, demersul cercetătorului valorifică numeroase documente, unele prezentate în original (în limba germană) și în traducere, cuprinde 71 de note și referințe, precum și diverse reproduceri, p. 57 - 89.

Lucrările părintelui Dumitru Valenciu se bucură, la fiecare apariție, de întâmpinări elogioase. Potrivit acestora, el este „unul dintre acei cărturari care nu lasă să se aștearnă uitarea și tăcerea peste un sat străvechi”, adevărat „rezervor de civilizație și cultură” și peste zburcumată noastră istorie (Clement Antonovici). Dumitru Valenciu este „unul dintre preoții care, în buna tradiție bucovineană,

înțeleg că, pe lângă lucrarea cea de obște, de slujitor al altarului, trebuie să-și găsească timp și pentru slujirea culturii și științei teologice”. „Prea cucernicul preot slujește cu pietate, har și devoțiune”, cercetează istoria Bisericii Ortodoxe Românești din Bucovina „cu aplicație și rigoare științifică”, chiar dacă „nu întotdeauna exhaustiv”, fiindu-i la îndemână „analiza condensată și exactă”, sobrietatea, oferind prin discursul său, prin „discretele accente polemice și patosul cerimoniei” lecturi agreabile (Nicolae Cărlan). Oferindu-ne de fiecare dată „cărămpe de eternitate românească”, el pășește „pe urmele unor Dimitrie Dan, Isidor Vorobchievici și ale altor numeroși confrați, care și-au nemurit numele în câte o scriere document [având] puternic sentiment că aparține unui popor condamnat, mereu și mereu, să se autoflagelizeze, să renunțe la propria istorie, gloriificând-o pe-a altora” (Emil Satco). „Tenace, bibliofil înrăit, scomonitor de aurări vechi”, părintele de la Volovăț este „unul dintre acei oameni - specie pe cale de dispariție - pentru care Istoria e un altor ce trebuie slujit zilnic, cu atât mai mult cu cât prezentul devine insuportabil sub tăvălugul viitorului secularizant, și trecutul lui, cu antichitățile sale inestimabile, nu i se aduce reverența cuvenită”. „Plugar de cronică”, departe de „urba negustorilor de apteozee”, el „se consacră studiului erudit”, „critic și convingător prin coerență, [...] accesibil prin limbaj [...]”; nu scrie ca un statistician, nici în forme universitare, uscate, ci cald, paterenic, confesiv, duhovnicește și cronicărește”. Părintele Dumitru Valenciu „și-a însușit bine zicala etace și face”, fiind în timpul nostru involburat un fericit care și-a descoperit „drumul care îl detașează și-l individualizează” în Bucovina „pururi mirabilă și pururi tragică” (Constantin Hrehor).

În „vacul nostru cu-mprumut dat în datorie”, într-o „lume hicleană” care „nu stăruiește [decât] spre cădere de tine” și care „autorul cu moarte plătește osteneala, nedreaptă foarte” (Miron Costin, *Viața lumii*), la Volovăț preotul-cărturar Dumitru Valenciu continuă o strălucită tradiție a românismului din Bucovina cu o rară conștiință a cuvântului care întemeiază și desăvârșește pe temelia naționalității.

Vasile I. SCHIPOR

ISTORIA BUCOVINEI

PREOT DUMITRU VALENCIU

CUVÂNTUL PREOTEȘC

GAZETĂ PROFESIONALĂ A CLERULUI DIN BUCOVINA

1934 - 1942

BSC

Cuvântul Preotesc

EDITURA "BUCOVINA ISTORICĂ" SUCEAVA, 2002

ILUZII ȘI LANȚURI DESTINUL ROMÂNILOR UITAȚI

La Editura „Scrisul Românesc” din Craiova, în colecția „Românii uitați”, apare cartea lui Vasile Tărățeanu *Iluzii și lanțuri*, 316 pagini și un album. Tudor Nedelcea, în prefața sugestiv intitulată *Un scriitor - gazetar amăgit în afacere*, îl așază pe gazetarul Vasile Tărățeanu, în descendența lui Eminescu-gazetarul. Această apropiere, schimbând ce trebuie schimbat, nu prea mult, dă un prestigiu peren cărții și autorului. Cele câteva date bibliografice succinte pun în lumină dreptă valoarea celor opt volume de poezii, cele mai multe premiate, și pe editorul de gazete și combatantului neînfricat și neobosit pentru drepturile românilor nord-bucovineni în propria țară. Cuprinsul cărții este așezat în trei secțiuni: a) *Articole, discursuri, interpelări și replici*; b) *Interviuri, eseuri*; c) *Aprecieri critice*. Paginile de album se integrează armonios conținutului, aduc date necesare înțelegerii poetului și omului Vasile Tărățeanu. Textul cărții cuprinde 12 ani, din 27 august 1989, când vorbește în Marea Adunare Națională din Chișinău, la 11 octombrie 2001 când poetul stă de vorbă cu Tudor Nedelcea și C-tin Preda, 47 de articole, cele mai numeroase în „Plai românesc” și „Arcașul” și 30 de interviuri, 12 scurte caracterizări critice. În ciuda caracterului compozit, eteroclit al structurii cărții, ea are totuși o unitate vădită, ușor sesizabilă. Se cercetează aspecte de viață bucovineană din 1775, cu accentul pe ultimii 12 ani din istoria recentă, devenim martori ai procesului de deznationalizare a românilor, cunoaștem formele de opoziție la acest proces, două personaje istorice prezente în lupta băștinașilor pentru păstrarea identității și demnității naționale: Ștefan cel Mare și Sfânt și Mihai Eminescu. Și apoi personalitatea lui V. Tărățeanu, patima cu care își iubeste neamul, curajul în polemica civilizată cu oponenții ucraineni, credința sa de piatră: „Trăiesc cu credința că peste mine va fi pământ românesc” (p. 210) etc.

Bogăția și diversitatea aspectelor de viață importante ori mărunte apropie cartea de proza literară. Un prieten, poet ucrainean, își dă arama pe

față: „Nu o dată l-am ascultat declamându-și versurile la diferite întâlniri cu cititorii, i-am citit cărțile primite cu autograf. Și trebuie să recunosc că mi-au plăcut. E un poet de factură lirică, mediativă, îndrăgostit de frumusețile naturii. Despre omul acesta am avut cele mai bune impresii. Astăzi nu le mai am. Pentru că i-am văzut fața adevărată, cea cu migală ascunsă de-a lungul anilor, i-am descoperit sufletul răbufnind de răutate prin privirea ochilor injectați de aburii alcoolului, dar și ura ce o poartă, nu știu de ce, românilor din Țara de Sus a Moldovei” (p. 13). Articolul *Codrule, codrațule...* publicat în „Plai românesc” la 31 mai 1994 (p. 48), poate fi considerat poem în proză: „De când își pleacă crengile la pământ, nu numai de ploaie și de vânt, ci și din dorința de a ne pune în palmă frunze din care să doimîn pentru a da glas dorurilor câte ne frământă inima. El nu ne-a trădat niciodată. Dar noi?” (p. 47).

Discuții aprinse se icesc între români și ucraineni, în reviste și opere istorice din cauza pretențiilor ucrainenilor că Bucovina e pământ străvechi ucrainean. „Mai mult, anul acesta se va organiza o manifestare republicană de amploare când pur și simplu Hotinul va fi invadat de autoturisme. În cadrul diferitelor manifestări se susțin idei absurde, cum că pe aceste locuri niciodată nu ar fi fost Dacia, că sudul Bucovinei e tot pământ ucrainean, că până și Galați ar fi un oraș fondat de hatmanul cazacilor Danylo Halițki” (p. 120). Astfel de afirmații și încă altele și mai și trebuie luate foarte în serios de români. Statul ucrainean urmărește planificat, abil, cu perseverență, deznationalizarea românilor nord-bucovineni. În primul rând, șterge orice urmă istorică română de aici. S-a ajuns până acolo încât și mormintele românești din cimitirul vechi din Cernăuți se distrug, se înlocuiesc cu morminte proaspete ale populației ucrainene din Cernăuți. Se refuză românilor ridicarea unui monument lui Ștefan cel Mare la Codrul Cosminului! Manifestări la locurile de martiraj al bucovinenilor, victime ale crimelor staliniste, cum este Fântâna Albă etc., cu foarte mare greutate se organizează, se împiedică sub diferite pretexte, nu se scrie decât

puțin despre aceste fapte, se trec sub tăcere de către așa-zisii „eliberatori ai ținutului de sub jugul cotropitorilor români”. Constituția statului ucrainean în privința minorităților conține cerințele cele mai moderne ale U. E., în parlamentul de la Kiev se declară sus și tare că se respectă democrația în spirit și literă moderne. Numai că de la Kiev la Cernăuți este cale lungă și pe drum se pierd toate promisiunile generoase. Autoritățile regionale pun și ele mult zel în zădărnirea aplicării prevederilor stipulate de lege. Articolul *Grijă fariseică față de viitorul copiilor noștri*, din „Arcașul” nr. 2, 2001, ilustrează, cu amară precizie, situația învățământului în limba română. La Cernăuți, timp de două zile s-au desfășurat lucrările seminarului „Asigurarea metodică-didactică a predării limbilor și literaturilor naționale în școlile de cultură generală din Ucraina, starea, problemele și căile soluționării lor”. Participă directorii centrelor științifico-metodice pentru minoritățile naționale din Ucraina, inspectorii direcțiilor de învățământ și știință, șefii de cabinete și laboratoare ale institutelor regionale de învățământ postuniversitar, șefii inspectoratelor școlare ale administrațiilor regionale, precum și ale cabinetelor metodice raionale și orașenești. Tot fețe din cele mai simandicoase, cu puteri de decizie asupra învățătorilor și profesorilor, fără prea multă artă pedagogică, dar sensibili la problema națională a statului ucrainean. Pentru buna desfășurare a lucrărilor s-au ales trei școli: Școala medie nr. 29 din Cernăuți, Gimnaziul „Ion Neculce” din Boian și școala din Bănceni-Herta. Pe plan local, entuziasmul n-a lăsat de dorit: „Pentru ca seminarul să decurgă la cel mai înalt nivel, s-au luat bani din «fondurile claselor», adunați cu mare greutate încă de la începutul anului de învățământ de părinți, pentru reparațiile școlilor vizitate, s-au dat «indicații prețioase» înscrise în zilnicul copiilor, obligați să aducă grivne noi, pentru buna primire a înalților oaspeți cu cadouri și mese copioase, cu băutură și colaci și, desigur, cu plocioane de mulțumire până la pământ din partea foarte ascultătorilor noștri români” (p. 111 - 112). Și s-a atras atenția cadrelor didactice să nu ceară lefuri sporite, manuale de limba română, să arate lipsuri. Că atunci posturile vor avea de suferit. Fiindcă se știe că numai învățând limba ucraineană te realizezi în viață. Concluzia articolului: „Principala grijă a conducerii învățământului din zona noastră, ca și a reprezentanților ministerului și ai altor instituții și cum să ne ucrainizeze mai repede, cum să le educe copiii noștri mentalitatea ucraineană, încât ei să fie români numai de formă, pentru a ilustra doar din când în când spectacolele date cu prilejul sărbătorilor naționale ale Ucrainei, pentru a demonstra că minoritățile naționale din Ucraina știu să danseze foarte bine «Hopacul» (p. 114). În Cernăuți românii n-au librării, centru de difuzare a presei române, nu posedă spații în care să desfășoare activitatea formală, sub control vigilant etc. Presa românească, „Arcașul”, „Plai românesc”, „Glasul Bucovinei” etc., demne, curajoase, bine scrise, apar în tiraje prea modeste”. Ar trebui difuzate și la sate, masiv, regulat. Prezența instituțiilor culturale din țară nu se simte în nordul Bucovinei. Echipa de teatru, coruri de valoare, orchestre, expoziții de carte românească, personalități prestigioase etc. ar trebui să viziteze foarte des orașele din Nord. Câți români cunosc cetatea Hotin?!

Titlul cărții lui V. Tărățeanu, *Iluzii și lanțuri*, te pune pe gânduri, conținutul ei te alarmează. Îți dai seama că noi, cei din Țară, avem mari responsabilități, culturale mai ales, față de situația gravă, tragică a elementului românesc din Nord și că acest fapt s-ar putea să aibă mai târziu repercusiuni dramatice și asupra întregii țări.

Vasile Tărățeanu este poet și în această carte de publicistică: puternice stări sufletești, stil artistic, personaje pline de viață etc. Cartea nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă publică sau școlară. Din bibliotecă să o împrumute tineretul, s-o discute la cercurile literare din licee. Să devină o prezență activă în preocupările noastre culturale.

Vasile PRECOP

CENACLUL
„SEPTENTRION”

GEORGE ONICA

PLOAIA - UN CÂNTEC DE DEMULT

pălpăie
sub ferigi ude
marele ochi sferic
sună
șarpele de sticlă

un copil intră în cortul de picături... e seară...

FĂTUL VISEAZĂ

E vară
douăsprezece pete roșii compun câmpia

adormi
sub firul sonor al ploii suind coborând

amurg vechi
locuim pe o frunză rotundă cu fiinte

ce intineric
ochiul de hubul vede în miezul fântâni

COPIL ÎMBĂTRÂNIND

pe seară
trece o femeie cu algele mării pe obraz
mă atinge ușor
„de fericirea ta te vei despărți
necunoscutul meu
de tipătul meu te vei deslipi”
obosită pe patul de lemn verde cade

nu dorm
apa din ulcioi este toată cercuri

prin spărtură văd stelele plutind... vara moare...

ZBOR DE OCTOMBRIE

O frunză de arțar moartă și luminoasă plutind
ca o stea fragilă peste lumi
naște în aerul obosit de octombrie o sută de fiice...
peste cimitirul cu cruci de lemn
încet ele curg
în durerea noastră
se rotește se rotește
ca rândunelele -
de atâtea frumusețe
murim încet
ele tremură
în cer

SOLSTIȚIU DE IARNĂ

gingașe voci de copii
tremură pe perete
mor una și una
sufletul orb al regelui să desfete

spânzură lămpi vechi pe lanțuri
(este răul un vis?)
poartă în palme regina
creierul unui prunc alb ucis

melancolia desenează păduri
anotimpurile rotindu-se sunt psalmi
„învățați nori plutirea
în ochii Fiului triști și calmi”

...o colonie de voci
pe ostrovul Emmanuel
pălpăie azi murind
il adoră pe El -

UN DICȚIONAR TEZAU

A ieșit de sub tipar și volumul al treilea din *Dicționarul etnologic român*. Autorii. Publicații periodice. Instituții. Mari colecții. Bibliografii. Cronologie. Compleții la vol. I-II. Editura Saeculum I.O., București, 2001, într-o ținută grafică adecvată disciplinei și pretențiilor cititorului așezat din acest obședant mileniu.

Îndoebște, asemenea lucrare de anvergură - adunate sub o singură copertă, cele trei tomuri (vol. I - 320 p., II - 328 p. și III - 318 p., în total - 966 p.) ar merita să fie intitulate *Marele dicționar al etnologilor români* - se realizează de către un colectiv harnic și un coordonator vigilant. Folcloristul Iordan Datcu, de unul singur, întrunește cele două calități esențiale, dobândite într-o îndelungată osâdie editorială - peste 70 de volume redactate la Editura pentru Literatură și la moștenitoarea ei, Editura Minerva din București, defunctă astăzi și cu mare păcat pentru profilul pierdut al atâtor colecții și exegeze folclorice.

Dar, pentru a defini dintr-un bun început structura acestui dicționar-monument, nimerit e să dăm citire autorului care preciza în *Cuvânt înainte* la o ediție anterioară, realizată în colaborare cu S.C. Stroescu, *Dicționarul folcloristilor*. Folclor literar românesc, cu o prefață de Ovidiu Bărlău, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979: „Stabilită prin raportare la scopul primordial urmărit - informarea cât mai completă și exactă a cititorului asupra vieții și contribuției fiecărui culegător sau exeget la tezaurul folcloristic românesc - structura tip a articolelor cuprinde trei capitole distincte: datele biografice, articolul propriu-zis și bibliografia. Ne-am străduit să proporționez articolele în concordanță cu importanța autorilor, determinată de valoarea contribuției fiecăruia, dar se pare că nu am reușit în toate cazurile. Fapt este că uneori spațiul rezervat unui folclorist sau altuia] a crescut peste numărul de rânduri prestabilit, datorită biografiei și bibliografiei, capitole pe care am considerat că nu trebuie să le concentrăm prin selecție de date (cum din păcate obișnuiește), deci în detrimentul informației documentare, ci numai prin abrevieri. Cu alte cuvinte, nu am vrut să cădem în ceea ce ni se pare a fi o greșală a lexicografiei românești, și anume: reducerea prin triere, în raport de valoarea operei, chiar și în dicționarele de specialitate, a informației documentare - și așa lacunară din cauza lipsei instrumentelor de lucru logic premergătoare -, mai ales când e vorba de autori de prin rang. Articolul propriu-zis cuprinde prezentarea operei, insistând asupra contribuțiilor reale. Am precizat de regulă școala sau orientarea, direcția de cercetare folcloristică, preocupările și ideile principale, zonele anchetate, genurile care i-au reținut cu deosebire atenția, amploarea culegerilor, metodele de culegere și editare, valoarea unor cicluri de piese, tinând seama, bineînțeles, de studiile ce privesc pe un folclorist sau altul și făcând de fiecare dată, în corpul articolului ori în secțiunea «bibliografie de referință», mențiunile de rigoare”.

De precizat că, în mare parte, articolele sunt însoțite și de fotografiile autorilor prezenți,

ceea ce ar fi fost de mare folos istoriografic și în cazul periodicelor, ilustrate cu facsimilul de pe frontispiciul publicației sau coperta sub care s-au înfășurat cititorilor. Dificultatea realizării acestui dicționar va fi apreciată din start nu doar pentru că autorul a trudit mai bine de un sfert de veac la întocmirea fișelor, ci fiindcă la ora aceasta astrală din mileniu al treilea folcloristică și/sau etnologia românească nu au încă o bibliografie adusă măcar până la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Deși, dintre disciplinele cu statut științific, doar istoriografia românească se poate mândri cu un trecut mai îndepărtat, stărnit de primii noștri croniciari, ca etnologia românilor cu o întâie și bogată mărturisire în *Descriptio Moldaviae* (1716) a printului Dimitrie Cantemir. Așa încât etnologia românească seamănă cu un sit arheologic acoperit de negura anilor ce plutesc undeva între cerul cu stele de deasupra noastră și cerul cu legea morală din noi.

Dintr-un anume punct de vedere, *Dicționarul etnologilor români* este un adevărat martirologiu al celor ce și-au mărturisit credința în frumusețea și virtuțile culturii populare românești și întru acest crez au îndurat suferințe mai rar înregistrate în alte domenii. Oameni simpli, dascăli de țară, preoți modeste în știre de carte, profesori în mici târgușoare de provincie, universitari la modeste catedre, savanți urgiști în anonim și săricești, astfel arată etnologia românească în partea ascunsă a icebergului pe care Iordan Datcu l-a fălțuit și l-a împins să plutească maiestuos în aburul unei lecturi memorabile. În vreme ce oricare poeză n-a scăpat prilejul să-și tipărească un opuscul de câteva file, cu rapidă publicitate și impact în efemeridele modei literare, colecții imense de culegeri folclorice și studii în materie au rămas în ocrotirea prafului din podul cu inedite. Opera savantului Petru Caraman e un dureros exemplu.

În contrast și duioasă rușine cu însemnările etnologice ale acestor mulli, anonimi și solitari, trebuie semnalată absența masivă a profesioniștilor de pe la casele de creație și conservare a culturii populare, de pe la muzee etnografice din reședințe de județ, de la catedre de folclor și ce-o mai fi fost scris pe statele de plată lunare, anuale și decenale, fără a fi consemnat și conservat decât sfântul obicei popular al chenizinei și lichidării.

Trecând în revistă numai numele unor culegători ce s-au ocupat de aspecte etnologice în Bucovina, se pot admira o constanță răvnă și o bogată rodnicie, căci sub condeul unor cărturari, mai impunători sau mai modești, precum S.F. Marian, Iacelie Porumbescu, Adolf Ludwig Stauffe-Simiginowicz, Elena Niculiță-Voronea, I.Gh. Sbierea, Dimitrie Dan, Adrian Fochi, Nicolae Cojocaru, Pavel Delion, Lucian Costin, Leon Cehovschi, Friedrich Raimund Kaindl, Matthias Friedwagner, Alexandru Voevidca, Traian Cantemir, E.Ar. Zaharia, Elena Costache Gămaru-Varonea, Octavia Lupu-Morariu, Emil Grigore Marica, Constantin Milici, George Onciu, Victor Morariu, Ilie E. Torouțiu, Stelian Cârsteian, Ion Dominte, Dimitrie Florea-Rariște, Ion Vicoveanu, George Muntean,

Grigore Bostan, Ion Rebușapcă, Stelian Dumistrăcel, Ion Popescu-Sireteanu, Vladimir Trebici, Dumitru Covalciuc, Grațian Jucan, Dumitru Rusan, Filon Lucău-Dănilă, Mihai Camilar, Iuliana Băncescu, Petru Taranu, Gheorghe C. Pața, s-a adunat un uriaș volum de documente consemnând aspecte de viață, obiceiuri, concepții și texte proprii românilor din această parte de lume. Nu pot fi trecute cu vederea cele câteva periodice apărute în Bucovina, unde s-a publicat folclor și articole de etnologie, începând cu „Bucovina” Hurmuzacheștilor de la Cernăuți (1848 - 1850), „Șezătoarea” [totuși] de la Fălțiceni (1892 - 1929), „Făt-Frumos” de la Suceava și Cernăuți (1926 - 1944), pentru care nu se menționează seria nouă, reluată de Maria Mărgineanu, la Muzeul Etnografic al Bucovinei din Suceava, 1999 - 2001 (să sperăm că și pe mai departe), „Miorița” de la Câmpulung Moldovenesc (1991 și înainte), tot „Miorița” de la Cernăuți (1992 - 1993) și oprindur la „Tradiția românească” de la Câmpulung Moldovenesc (1992 - 1994) editată de dr. N. Cojocaru.

Dicționarul etnologilor români mai are încă o virtute intrinsecă: aceea că înfășează, fie și în linii scurte, dar precise, marea zestre cultural-tradițională a poporului român și, prin aceasta, atestă un specific etnic greu - și totuși nu fără tentative - de contestat. Fiecare articol din dicționar va trebui văzut ca o „probă de piatră” a civilizației poporului nostru. Apoi, faptul că despre cultura folclorică a românilor s-au interesat și au scris cărturari germani, francezi, englezi, maghiari, ucraineni sau evrei rămâne o dovadă că străinii cu adevărat intelectuali clarvăzători nu au aflat în concepțiile și atitudinile românilor nici o trăsătură care ar fi de acuzat ca țară xenofobă. Fiindcă snoavele cu țigani sau jidani, cu ruși, bulgari sau turci, fac parte din setul dedicat metehnelor caricale la preoți, boieri, primari sau surtucari de etnie românească. Astfel spus, nu e vorba în asemenea creații folclorice de o minoritate etnică ci doar de o minoritate moral-civică.

Nu se regăsește însă în acest dicționar câteva articole referitoare la traducători ai folclorului românesc sau exegeți în diferite ale limbii (Andrei Bagavu, Vitalie Baltag, Ge Baoquan, David Barad, Gurgen Borian, Pier Emilio Bosi, Alfredo de los Cobos, Tamás Déák, Georges Dumézil, Jerzy Ficowski, Iuri Gurovoi, Kálmán Kálóksay, Lew Kaltenberg, Vukosava Karanović, Iuri Kojevnikov, Wladimir Lewik, Fernando Manno, Mario di Micheli, Vladimir Neistadt, Ange Pechmėja, Antonio Roques, D. Samoilo, Salomon Segall, Alfred Margul Sperber, Leo Spitzer, Katia Spur, Nelson Vainer), ceea ce ar fi cumpănit mai mult dimensiunea universală a receptării culturii populare a românilor.

O altă lacună ar fi neînregistrarea unor manifestări cultural-științifice periodice și de durată, sesiuni de comunicări, unde au fost prezentate frecvent culegeri, studii, obiceiuri. Și așa da un exemplu pentru Bucovina: *Cântecul Ohtinii* de la Botuș, Fundu Moldovei, unde profesorii Elena și Filon Lucău-Dănilă au organizat în anii de lumină cu dens intunerice (1977 - 1989) cel puțin 12 ediții la care au participat etnologi din întreaga

țară, precum Mihai Pop, Hary Brauner, Tancred Bănăteanu, Iordan Datcu, Nicolae Dunăre, Stelian Dumistrăcel, Ion Popescu-Sireteanu, Vasile Adăscăliței.

Cu amar mărturisesc faptul de a nu fi găsit printre rădăuțeni o mână care să fi adunat câteva date biografice despre regretata învățătoare Ileana Crețan, autoarea unui manuscris folosit masiv de Tancred Bănăteanu în *Arta populară bucovineană*, Agenția de Publicitate Artis, București, 1975, a unui album de alesături *Cusături tradiționale din Bucovina*, Cuvânt înainte de Ion Vlăduțiu, Ed. Sport-Turism, București, 1984 (ediția conține doar planșele cu legendele lor, dar ms. avea amănunte despre fiecare cusătură, denumirea dată în sat, arie de răspândire, cântece despre motivul floral cusut etc.) și a unor pagini suave despre *Putna de altădată*, București, 2000. Ileana Crețan n-a fost cuprinsă în *Dicționarul etnologilor români* și e un mare păcat, înainte de toate pentru bucovinenii, de ispoște nunaidecât într-o ediție viitoare. Pentru că, spre a risipi neîncrederea vreunui cititor circumspes, această lucrare este oarecum singulară nu doar ca instrument de lucru al unei discipline din România, ci chiar în plan mondial, întrucât Iordan Datcu, bine informat în materie, face trimitere la o singură carte similară și încă din urmă cu mai bine de un veac, *Dictionnaire international des folkloristes contemporains*, Paris, 1897.

Un spațiu suficient ar fi fost de acordat și cărturarilor mai puțin cunoscuți, care, aflați în exil, dincolo de Cortina de Fier, au militat pentru autenticitatea folclorului românesc sau chiar au realizat culegeri de la românii din Europa de Vest ori de peste Atlantic, după cum, a procedat bucovineanul Vasile Postoeuc (autorul unei culegeri *Folclor Stăneștan*, Ed. Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1941, culegere distrusă de sovietici), înregistrând de la o emigrantă din satul Stăneștii de Jos, de lângă Siret, Domnica Turcan, măritată în orașul canadian St. Catherines (Ontario), trăind acolo de prin 1929, sub numele Doris Buganto, bocete, doine de dor și de jale, cântece și orații de nuntă, strigături,

urături la plugușor și colinde, pe care le tipărește în revista „Drum”, Pittsburg (S.U.A.), an I, nr. 6 și 7 din iulie și august 1964.

În ce ne privește, n-am ocoli bucuria pricinuită de lesnicioasa căutare a referințelor despre *Miorița*, căci autorul dicționarului are grijă să însemne la răboi variantele culese de către folcloriști și afirmațiile exegetilor (V. Adăscăliței, E. Agrigoroaiei, V. Alecsandri, I.Al. Amzulescu, P. Bilițiu, O. Bărlău, Lucian Blaga, N. Boboc, Dan Botta, C. Brăiloiu, N. Brânda, Emanoil Bucuța, Octavian Buhociu, D. Caracostea, Petru Caraman, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr, Vasile Lovinescu, Virgil Medan, Achim Mihu, George Muntean, G. Călinescu, I.C. Chițimia, Ion H. Ciubotaru, Mihai Coman, George Coșbuc, Iordan Datcu, B. Ștefănescu Delavrancea, Ovid Densusianu, Aron Densușianu, Mircea Eliade, Adrian Fochi, B.P. Hasdeu, Traian Herseni, Andrei S. Hâncu, Al. Husar, George Ivănescu, Ioan St. Lazăr,

UN INSTRUMENT DE LUCRU UTIL PENTRU ARHEOLOGIA CULTURALĂ

Bibliografia în domeniul culturii tradiționale a fost îmbogățită recent cu mai multe lucrări valoroase (Al. I. Amzulescu, „Miorița” și alte studii și note de folclor românesc, București, Centrul Național de Conservare și Valorificare, 2001; Ion Filipciuc, „Miorița” străbate lumea, Câmpulung Bucovina, Biblioteca „Miorița”, 2001; Ștefania Mincu, Miorița - o hermeneutică ontologică, Constanta, Editura Pontica, 2002), între care un volum aparte, primul de acest fel în cercetarea etnografică dedicată păstoritului: *Dicționar de termeni păstorești*, alcătuit de Alma Blănaru.

Documentarist la Centrul Județean al Creației Populare din Suceava, Alma Blănaru a mai semnat lucrări etnologice *Semne ale memoriei*, monografia localității Pârtești de Jos, Suceava, Editura Centrului Județean al Creației Populare, 1998 și *Huțului - minoritate din Bucovina* (lucrare colectivă), Suceava, Editura „Ștefan cel Mare”, 1998.

Dicționarul, rodul câtorva ani de muncă de teren, lecturi, sistematizare și sinteză, este oferit de cercetătoarea suceveană „în primul rând specialiștilor, celor care analizează global fenomenele etnologice și, deopotrivă, omului de cultură generală, în vederea explicării unor termeni sau a filiației unui cuvânt ori a unei familii de cuvinte” (p. 7), iar demersul științific al autoarei a fost determinat de faptul că „termeni ciobănești se întâlnesc în cele mai diverse domenii ale vieții individuale ori colective ale societății” (p. 6).

Editat sub egida Consiliului Județean Suceava și a Centrului Creației Populare, dicționarul cuprinde în 456 de pagini, „peste cinci mii de termeni din domeniul păstoritului de toate tipurile”. Ocupație arhaică și modelatoare de spiritualitate în existența românilor în granițele limbii lor naturale, păstoritul se înscrie în calendarul popular cu un ceremonial și ritualuri adânc înrădăcinate, cu practici magice și credințe care - observă autoarea - nu aparțin numai trecutului, ci „se adaugă la ceea ce este contempo-

ran”. Prezența termenilor de origine sau cu circulație pastorală în mitologia populară, dar și în scenarii ritualice calendaristice actuale încă, este susținută prin includerea în dicționar a unor cuvinte-titlu și a definițiilor care subliniază caracterul ritual, ceremonial, magic ori mitic al realităților denumite: *Anul Nou Pastoral* (scenariu ritual de venerare a zeului autohton al vegetației, *Sângeorzul*, *Armindenul* și *Ziua Pelinului* (cu trimitere la magia medicinii populare), *Cele Fraumșele* (ființe mitologice malefice, aflate în strânsă relație cu ielele), *Dautis* (duhul necurat, pe jumătate măgar și pe jumătate berbec, care îmbolnăvește oile de antrax), *flora dragostei* („cunoscută de ciobanii din zona Stulpicani, de pe Muntele Lung, ca fiind o floare cu puteri miraculoase. Ei scot din pământ această floare, la miezul nopții, iar în gaura rămasă pun caș sau urdă, rachiu și pâine și rostesc următorul descântec: «Eu ți-am dat ție brânză, pâine și rachiu, tu să-mi dai mie dragoste, sănătate și avere». Ciobanul ține floarea la piept, în dreptul inimii, până se usucă. Bucovina: Paltinu, Vatra Moldoviței, Stulpicani, Sadova”), *focul viu* (prilej de purificare), *Sămbră Oilor*, *Sfântu Gheorghe* (în Bucovina au loc în această zi „acte ceremoniale practicate de fete pentru purificare și mărirea puterii de atracție”). De altfel, în *Cuvântul autorului*, Alma Blănaru își exprimă convingerea că, „probat de definițiile termenilor prezentului dicționar, prin ilustrările limbii vii, [păstoritul] se coboară adânc în arheologia culturală, în protoistorie, uneori în preistorie” (p. 5).

Aportul la zestrea lingvistică a limbii române l-a înlesnit fenomenul transhumanței. De aceea, opțiunea autoarei pentru includerea „termenilor păstorești din diverse dialecte: aromân și meglendoromân, ori din Transnistria” este întemeiată pe argumentul că „etnospațiul poporului român se suprapune peste Vechea Europă și peste granițele imperiului lui Burebista” (p. 7).

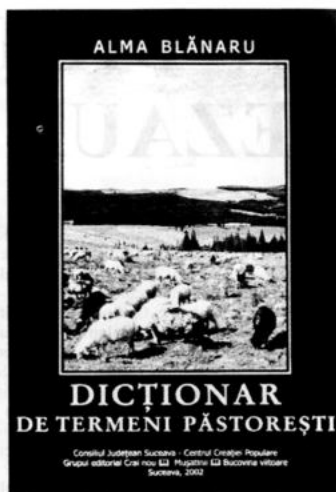
În *Dicționarul de termeni păstorești*, Bucovina este înscrisă de autoare pe harta transhumanței românești în virtutea faptului

că „există momente istorice care atestă că păstorii români din Transilvania, în trecerea Carpaților cu turmele, au ajuns în Bucovina, Dobrogea, Țara Românească” (p. 6). Alma Blănaru a cules informații de teren din câteva localități bucovinene: Gura Humorului, Vama, Vatra Dornei etc.

Dintre termenii păstorești atestați în Bucovina și incluși în dicționar, menționăm *aripă* („a merge la aripa oilor „a merge în dreapta sau stânga turmei”, p. 32), *breză* („cal tânăr, voinic”, p. 69), *cocârțită* („caș sau urdă cu smântână puse la fier”, p. 131), *cioban haidă* („cioban care stă toată ziua cu oile la păscut”, p. 119), *a luzi* („a căpia”, p. 245), *ojog* („bucată de creangă de copac care se folosește la ațâțatul focului”, p. 280), *ochii!* („interjecție folosită pentru a da boii înapi”, p. 277), *halău* („iesle mai mică, în interiorul ieslei mari”, p. 207), *huci* („arboresc de rășinoasă foarte des și greu de străbătut”, p. 216), *leurdacă* („vas mare de lemn în care se prepară cașul”, p. 240), *macohon* („culșer cu care se sfarmă cartofii în ceain”, p. 246), *oboron* („construcție unde se adăpostește fanul de la începutul toamnei până la mijlocul iernii”, p. 276) etc.

Realitatea păstoritului în zonă se regăsește și în capitolul final al dicționarului, *Datini, credințe și superstiții referitoare la păstorit. La români. La aromâni*: „În Bucovina, oile urcă la munte în perioada 5 - 10 mai. Până la Sf. Ilie (20 iulie) nu are voie să urce nici o femeie la stână și nici ciobanii nu au voie să coboare de la stână în sat până la Sf. Ilie. Stâna se desface la Ziua Crucii (...). Dacă focul s-a stins în interiorul stâncii, ciobanii în Bucovina dărâmă imediat stâna și o reconstruiesc alături” (p. 440).

Lucrare științifică ce a solicitat prelucrarea obiectivă a unui volum imens de informație, dicționarul Almei Blănaru nu este numai un instrument de lucru pentru specialist, ci și o carte cuceritoare prin accentele de poezie care se relevă la lectura unor termeni și a definițiilor lor. De exemplu, *iarba de uitare* sau *iarba de agățare*

(„iarba despre care aromânii cred că dacă oile o pase uită de miei”, p. 217), *lapte de lună* („undevea pe lângă Veria, la Groapa lui Ghizari, au fost văzute trei femei goale; una avea pe cap un vas, alta un ciur și a treia lovea pământul cu maul. Au coborât luna în groapă și au început s-o mulgă. Luna plângea și se jela. Cu laptele de lună se pregătesc vrăjile”, p. 244), *Ioan Fierbe Piatră* („25 mai; aflarea capului Sfântului Ion”), *răvășitul oilor* („impărțirea oilor, toamna, la fiecare proprietar”, p. 274), *Nunta Oilor / Năpustitul Băbecilor* („incepe la Vinerea Mare și marchează începutul ciclului de reproducere a oilor”, p. 273).

În *Dicționar de termeni păstorești*, Alma Blănaru oferă cititorului imaginea esențializată a unei lumi fărâșoase de cultură materială și spirituală care constituie, în parte, rădăcinile spiritualității românești. O spiritualitate care se integrează celei europene. Autoarea ia timpul ca aliat în acest proces: „Numai timpul poate fi martorul realității descoperirii a valorii estetice a tradiției populare românești în contextul culturii europene.”

Elena CRISTUȘ

O CERCETARE ETNOGRAFICĂ NECESARĂ

La sfârșitul anului 2002, Grupul editorial „Ion Grămadă” din Suceava a scos pe piața literară cartea semnată de Dragoș Cusiac, *Zona etnografică Siret*.

Volumul, care fusese pregătit pentru tipar încă din 1991, respectă structura binecunoscută a seriei „Zone etnografice”, inițiată de Ion Vlăduțiu în anii '79. În referatul asupra lucrării, întocmit de Ion H. Ciubotaru și tipărit în debutul lucrării, profesorul universitar ieșean apreciază că „inițiativa autorului de a realiza o asemenea lucrare echivalează cu asumarea unei sarcini extrem de dificile, întrucât s-a oprit asupra unui spațiu etno-folcloric de o rară complexitate și, din păcate, prea puțin abordat în lucrările de specialitate” (p. 5).

După *Prefața* semnată de George Muntean și *Cuvântul înainte* al autorului, cititorul pătrunde în *Cadrul geografic și istoric al zonei* și este familiarizat cu *Ocupațiile tradiționale*, *Meșteșuguri țărănești*, *Instalații tehnice țărănești*, *Gospodăria țărănească*, *Locuința țărănească*, *Monumente de arhitectură*, *Portul popular*, *Obiceiurile*, *Glosarul* și 90 de fotografii-document, realizate de autor, întregesc și fixează imaginea zonei Siret în ansamblul peisajului geografic, istoric și cultural românesc în evoluția sa.

Cu o existență atestată din secolele XIV-XV ori constituite mai târziu, în secolele XVII-XIX, cele mai multe dintre așezările - 50 la număr, notează autorul - ce configurează zona Siret (fosta capitală a Moldovei, Siretul, este și astăzi singurul oraș din zonă) au fost și au rămas sate. Aici, viața cotidiană s-a desfășurat în ritmuri consonante cu natura - o dovedesc ocupațiile tradiționale, obiceiurile calendaristice, chiar elemente de arhitectură -, dar a cunoscut și dramatisme, atunci când orgoliile imperiale ori contestabile rațiuni politice au modificat „hotarul cel vechi, pe unde au imblat în veci” „părinții de demult”. De aceea, George Muntean nu pierde din vedere să-l atenționeze pe cititor că zona etnografică Siret, ca și altele, „se cuvine imaginată cu o întindere convențională” (p. 8). Ca urmare a deplasării granițelor și a colonizărilor din perioada austriacă, Dragoș Cusiac arată că o particularitate a zonei etnografice prezentate o constituie interculturalitatea. Ruteni stabiliți în Șerbăuți, Bălăuți, Călinești, Negostina, Mărieți etc., germani în Siret, Mănăstioara, Adâncata etc., polonezi și evrei în Vieșani, Siret, Adâncata,

lipoveni în Climăuți, ceangăi în Dornești, Iacobești, au influențat cultura și civilizația tradițională românească - mai mult, în unele sate din zonă, observă D. Cusiac, populația românească a fost nevoită să vorbească altă limbă decât cea maternă -, fără a schimba „semnificativ fondul tradițional autohton” (p. 26).

Un „produs al civilizației și culturii”, gospodăria țărănească mai este „conservată *in situ*”, cum ne încredințează autorul, în Grănicești, Calafindești și alte localități, și se compune din casa (cu trei încăperi, tipul reprezentativ pentru zonă) cu acoperișul „în patru ape”, așezată la drum, șopronul, șura (azi, adevărat loc în care tradiția și modernul coexistă: „în prezent, aici se bat cu imblăciul fasolele și haldanii, se adăpostește căruța sau autoturismul, se organizează petreceri de familie”), bucatăria de vară. Meșteșugurile tradiționale în zonă au fost legate de prelucrarea materialelor prime. Olăritul, prelucrarea pietrei și a metalelor, a pieilor au vechime arhaică, pe care autorul o probează apelând la documente și descoperiri arheologice.

Dintre satele cu structură tradițională, autorul menționează Bălinești, Băncești, Grănicești, Șerbăuți etc. Unele, localități renumite și pentru monumentele de arhitectură veche feudală, ca Biserica „Sf. Treime” și Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” din Siret, Biserica „Sf. Nicolae” de la Bălinești, cititorii a marelui logofăt Ioan Țăutu -, biserică care prin vechime, arhitectură și arta cu care au fost pictate sunt înscrise în patrimoniul cultural național și internațional.

În zonă, ocupațiile tradiționale (agricultura și creșterea animalelor) au fost secundate de vânătoare, pescuit, albinărit etc. Ca

divertisment, vânătoarea în Bucovina a fost apreciată în secolul al XIX-lea în Europa; mai ales „vânătoarea de cerbi... [era] considerată ca una din cele mai frumoase din Europa”, citează Dragoș Cusiac, din volumul *Die Bukovina* (1899).

Prezentând specificul vieții spirituale în zona etnografică Siret, Dragoș Cusiac valorifică studiile etnografice ale lui S.F. Marian, locuitor și el, pentru o vreme (1875-1883), și Siretului. Obiceiurile populare sunt grupate pe trei categorii, obiceiurile din ciclul vieții, obiceiurile calendaristice, aspecte ale folclorului din zonă. „Rodina”, botezul, ritualurile de purificare a mamei, logodna și cununia, „pripoul”, obiceiurile și ritualurile la înmormântare sunt descrise succint. Autorul acordă atenție jocurilor de priveghi practicate de tineri, „spre a mai potoli lacrimile din casă, ajutând familia celui dispărut să se integreze în normal” (p. 163). Sunt menționate „calul năraș”, „cosașul”, „fântâna”, „busuiocul”, „clopotul” etc., jocuri în care actorii *ad hoc* foloseau și măști improvizate.

Măștile, confecționate cu mai multă migală, se regăsesc în cadrul obiceiurilor de Anul Nou: malanca, „benzile”, Irozii - ale căror semnificații arhaice-rituale au fost uitate sau convertite în spectacularul provocator de veselie. Câteva texte folclorice (colinde, cântece de nunță, strigături) însoțesc descrierea etnografică a zonei.

Prin publicarea acestei cărți despre o microzonă etnografică rămasă „pe dinafară” celorlalte zone etnografice atunci când a fost inițiată colecția, Dragoș Cusiac a reușit să facă ceea ce și-a propus, să completeze „golul rămas”. Aducând cititorului imaginea unui trecut material și cultural nu prea îndepărtat, fixând prezentul, autorul deschide perspective spre un viitor doar sugerat: „sunt încă numeroase resurse de manifestare a creației populare în plentudinea și complexitatea ei”. De descoperit și valorificat, rămâne datoria altora.

Elena CRISTUȘ

RĂDĂCINILE RĂMÂN ACASĂ CULTIVAREA GRĂDINIÎI SPIRITULUI ROMÂNESC SUB VÂNTURILE STRĂINE ȘI BUIESTRE

„Tinerimea Moldovei”, „Nistru”, „Femeia Moldovei”, „Moldova”) și bucovinene („Zorile Bucovinei”, „Plai Românesc”, „Glasul Bucovinei”). O parte din versurile lui Mihai Morăraș sunt incluse în diverse antologii apărute la Chișinău, Cernăuți și Kiev. În curs de pregătire pentru tipar se află în prezent volumul său de poezie *Luzia dezvoltată*.

Volumul *Rădăcinile rămân acasă* reunește materiale tipărite cu ani în urmă în „Plai Românesc”, gazeta Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, împotriva căreia autoritățile ucrainene au susținut un ignobil proces de suprîmărire. Aici, începând cu numărul 7(43) din 7 aprilie 1993, Mihai Morăraș inaugura o rubrică menită a găzdui „o galerie de portrete-eseu” ale unor personalități născute în regiunea Cernăuți: „Sub genericul *«N-oi uita vreedată, dulce Bucovina...»* vom publica o galerie de portrete-eseu ale pămintenilor noștri născuți în actuala regiune Cernăuți care fiind stabiliți cu traiul la Chișinău și în alte localități ale Republicii Moldova și-au făcut un bun nume printre confracții de sânge basarabeni dar nici o clipă nu uită de baștina lor, purtându-i dorul și nutririd o speranță creștinească într-o soartă mai bună a ei, lăsată nouă, românilor, de Cel de Sus” (p. 9).

În argumentul volumului, intitulat *În loc de prefață*, p. 5 - 6, autorul precizează, printre altele, că „substanța și osatura ce leagă și consolidează acest mozaic de profiluri-individualități ar fi conștiința de sine pe care și-au clădit-o fiecare în parte, adică tocmai principiul conform căruia faptele noastre ne fac ceea ce suntem”. Eroii acestor „schije de portret”, prin opera lor, „cimentează fondul de aur al culturii și spiritualității” din Basarabia, bucurându-se de „un nume de referință în conștiința socială” și de o „titlatură de noblete”, în spiritul unei observații făcute în vechime de Juvenal: „E o mare cinste să fii om distins, să-ți spună lumea: iată un om!” Concepută astfel, cartea lui Mihai Morăraș oferă în cele 200 de pagini, pe criteriul alfabetic, informații de fișier biobibliografice, imagine și câte un articol analitic-descriptiv, realizat la confluența dintre rigoarea dicționarului enciclopedic și orizontul de așteptare al utilizatorului curent de periodic cultural.

În această carte, indispensabilă pentru salvarea unității noastre culturale, se află scriitorii: Ion Bejenaru, pedagog, folclorist, un fin povestitor care prin opera sa completează „în bună parte vidul informațional din istoria amendată și marginalizată a românilor”; Vasile Levițchi, intelectual rafinat, poet, ziarist, traducător, profesor onest și curajos care afirma la Cernăuți, la începutul anilor '70, că „nu poate fi tras un Prut și prin literatură”, mentor al mișcării literare a românilor nord-bucovineni din veacul trecut, un înflăcărat luptător pentru reafirmarea idealurilor naționale; Mihai Prepelici, scriitor fecund, pelerin neobosit, poet delicat împătimit de Eminescu, pentru care „aerul de acasă e mai scump ca aurul”, „un solitar în templul cuvântului și un împlânzitor al curcubeului”; Serafim Saka, romancier, dramaturg, traducător, scenarist renumit, răzbind în „veacul de aur al minciunii” prin „înalta sa ținută morală”, comunicând „adevăruri durute despre noi și despre timpul în care ne-a fost dat să ne zbatem”; Nicolae Spătaru, poet urmărit de „obsesia zborului”; Arcadie Suceveanu, poet modern, „un inconfundabil rapsod al etosului nostru”; Ion Vatamanu, „un mare poet și tribun care aparține întregului spațiu românesc”.

Scriitorii își păstrează și în paginile acestei lucrări aura din viața cetății. „Ambasadori și apostoli ai spiritualității neamului”, umiliți, înjosiți, marginalizați, defăimați sub dictatura „potențailor ratați ai vremii”, ei dau glas suferinței neamului lor întreg prin „metafora durerii” concentrată până la disperare. Pe valurile furtunii care declanșează trezirea conștiinței naționale în Basarabia și Bucovina-trezirea „din somnul cel de moarte”, ei risipesc pentru o clipă

„perdeaua neagră a umilinței și a sclaviei noastre spirituale” și culeg, în cele din urmă, „iluzii deșarte și spulberate”. În creația lor se află zidită „curată și inepuizabila energie de bunătațe și omenie, cumsecădenie, toleranță” din tezaurul românesc tradițional. Ei cred cu tărie că „dragostea se sprijină de pământ” („sufletul meu, îndrăgostit, ospătează la pâinea și sarea pământului”, mărturisese Ion Vatamanu) și că „sufletul cu adevărat se trudește numai atunci când se pătrunde de dragoste”. Calca cunoașterii de sine, a dezlegării și aflării atâtor rosturi îi readuce meru din „neastâmpărul și zbuciumul vieții” unei „frânturi de popor” la „baștina-miracol”, ca loc de refugiu și echilibru sufletesc. „Cu dorul de casă, de câmpie, de apa Prutului nostru înstrăinat, de izvoare și de miros de mîntă”, ei aspiră să devină, etern, aici, „o simplă bunătațe”, călăuziți de lumina meru aprinsă în „candela demnității și adevărului” și manifestând o admirabilă conștiință artistică: „În artă nu se caută astâmpăr, ci neastâmpărul, înfrângerea și victoria zilnică să te urmărească, ca niște fantome, când înfrângerea te face să te răscoli într-o altă prospețime de rînd, iar victoria te face prudent pentru a nu fi prea timpurie”.

Din aceeași familie a aristocrației artistice ne încântă „privighetorile de la Crasna”: soprana Elena Gherman, „o voce ocrotită de lacrima din suflet” și Maria Iliuț, cântăreața care duce în lume „aura sufletului nostru, cosmosul inimii noastre”, purtând în suflet emoția unui eveniment istoric: „La sfîntirea bisericii noastre reînălțate din pulbere [14 octombrie 1990] a venit pe jos dinspre Putna Sofia Vicoaveanca cu tot cu lăutari, cu sute de români care o însoțeau. Îmbrăcați în veșminte naționale, ei cu toții coborau de pe munte la vale, ca dintr-o baladă, ca dintr-un poem, dintr-un vis. [...] Am cântat alături de ea la acea mare adunare creștină, dându-mi atunci seama încă o dată că ne unește aceeași doină, aceeași lacrimă, același dor, dar și aceeași speranță”; compozitorul și muzicologul Serafim Buzilă, actrița Dina Cocea, „regina scenei” din Basarabia și virtuozul violonist Zilnic Cocea, urmașul unui vestit

lăutar din Voloca; barfomul Ion Paulencu, „un profund și neobosit mesager și luminător al tezaurului muzical popular tradițional și al celui clasic universal”, „un doinar la Chișinău” pentru care „doina este cununa sufletului nostru românesc”, „reputat cântăreț de operă [care] vine în muzica clasică, inspirat și alimentat la izvoarele neseceate ale muzicii populare”, prefăcând întâlnirile sale cu publicul într-o „adevărată universitate populară” printr-un efort comparabil „cu truda unui plugar, care-și începe epopeea de creștere a pînii cu aratul brazdiei, apoi semănatul, îngrijirea ogorului pentru ca, în cele din urmă, să porceadă la strânsul recoltei”; ilustrul dirijor Alexandru Samoilă, artist sensibil pentru care „muzica este o adevărată religie” încercată de dramatismul istoriei naționale („Noi, românii, suntem marcați de soartă să trecem prin toate suferințele pămîntești”).

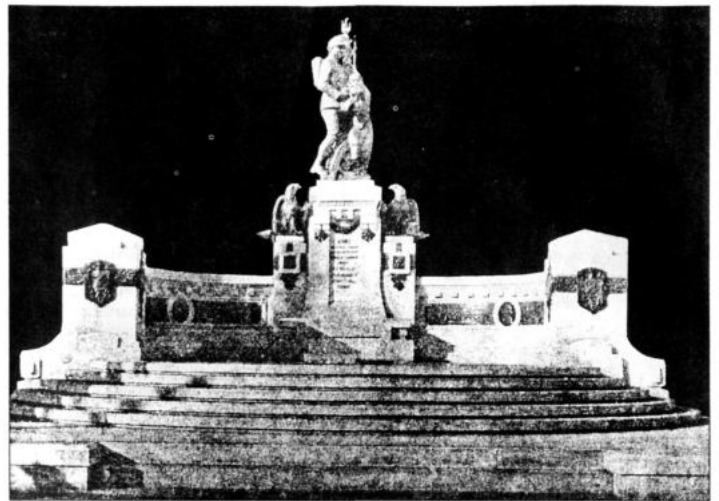
Constelația personalităților contemporane din partea înstrăinată a Țării de Sus se întregeste în volumul *Rădăcinile rămân acasă* prin materialele consacrate altor români de seamă: Nicolae Bilețchi, filolog, exeget al prozei contemporane din Basarabia în contextul întregului proces literar din spațiul românesc; Tudor Colac, „cercetător profund al folclorului autohton”; matematicianul Nicolae Jitărășu, cercetătorul Vasile-Constantin Pavel, specialist în dialectologie și geografă lingvistică europeană, etnologul Gheorghe Spătaru, medic, arhitect, publicist, politicieni.

Peste larva vremelniciilor și atâtor ignominii din cotidianul lumii noastre, însoțindu-se cu tristetea din glasurile românilor *basarabeni jelindu-1 pe Ștefan cel Mare de pe zidurile de la Soroca*, întârzie din lectura acestei admirabile cărți, ca o mustrare și totodată ca un îndemn fraternal, câteva din versurile lui Ion Vatamanu: „De ce v-ați încuiat? De cine? Tot de voi? / Apoi ce-aveți a face cu certurile-suvoi? / Eu v-aș propun, prieteni, din nou prietenie, / Cum v-aș propune-o mare, un suflet, o câmpie!”

Vasile I. SCHIPOR

VIATA SOCIETĂȚII PENTRU CULTURĂ

importanța acestei familii în spațiul cultural bucovinean rostit de profesorul Vasile Precop, decanul de vârstă al intelectualilor rădăuțeni (o pledoarie pentru cunoașterea istoriei naționale care trebuie asumată cu demnitate), un simpozion științific (referenți: acad. Dimitrie Vatamaniuc, ing. Mircea Irimescu, prof. Gheorghe Colban, Arcadie Opaț) și un spectacol artistic la Casa de Cultură.

După câteva amănări, în Capitală, Filiala București a Societății pentru Cultură organizează în luna decembrie Simpozionul Internațional *Bucovina - file de istorie. Contribuții literare și științifice*. În tradiția manifestărilor organizate aici ori în provincie (Cernăuți, Chișinău, Suceava), simpozionul aniversar al Filialei București acoperă, printr-o ofertă generoasă, domenii diverse: istorie, cultură, știință, literatură, socio-lingvistică, etnografie, religie, personalități bucovinene.

La Sibiu, în 11 ianuarie, o delegație din comuna Horodnic înmânează Diploma de Cetățean de Onoare scriitorului E.Ar. Zaharia. În cadrul ceremoniei roteste alocuțiuni dr. Gheorghe Nandriș, prof. Constantin Crăciun, reprezentanți ai Uniunii Scriitorilor (Filiala Sibiu) și ai Bibliotecii „Astra”, care subliniază faptul că scriitorul sărbătorit la împlinirea venerabilei vârste de 92 de ani „ne reunește în numele literaturii și al dragostei de țară” prin calitatea exemplare pentru care Universitatea din Oradea i-a decernat Diploma de Doctor Honoris Causa: „modestia care a germinat în tăcere, blândețea și delicatetea, puterea modelatoare a experienței sale de viață, închinată adevărului, binelui și frumosului omenești”. Presa din Bucovina acordă spații ample evenimentului și personalității scriitorului sărbătorit.

La Rădăuți, în 15 ianuarie 2003, Societatea pentru Cultură organizează simpozionul *Eminescu și integrarea europeană*. Sustin comunicări: prof. Carmen Andronache, *Actualitatea poeziei patriotice a Poetului Național și Vasile I. Schipor, Probleme ale lumii românești în publicistica eminesciană*. Manifestarea consacrată aniversării poetului, „o conștiință de cultură completă” (Constantin Noica) în istoria națională, se încheie cu un program artistic prezentat de elevii ai școlilor din Rădăuți.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

La Rădăuți, în 15 ianuarie 2003, Societatea pentru Cultură organizează simpozionul *Eminescu și integrarea europeană*. Sustin comunicări: prof. Carmen Andronache, *Actualitatea poeziei patriotice a Poetului Național și Vasile I. Schipor, Probleme ale lumii românești în publicistica eminesciană*. Manifestarea consacrată aniversării poetului, „o conștiință de cultură completă” (Constantin Noica) în istoria națională, se încheie cu un program artistic prezentat de elevii ai școlilor din Rădăuți.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Centrul de Studii „Bucovina” organizează seminarul științific itinerant *Trăirea locală și identității naționale*, în colaborare cu instituții-simbol din Bucovina. La Rădăuți (1 februarie) și Suceava (28 februarie, 27 martie) manifestarea este consacrată Marii Uniri din 1918 la împlinirea a 85 de ani de la înfăptuirea acesteia. Manifestări similare se vor desfășura în orașele Bucovinei (Câmpulung, Vatra Dornei, Cernăuți, Siret, Gura Humorului) până în luna decembrie.

Reluând o tradiție mai veche a redacției „Septentrio”, o vreme întreruptă, cronică noastră consemnează manifestări și evenimente culturale din perioada mai 2002 - martie 2003, acoperind mai cu seamă Bucovina și reținând totodată unele manifestări și evenimente din viața filialelor noastre, cât ne-a fost posibil să aflăm.

Cursurile Universității Populare de Vară, ediția a XIII-a, se desfășoară la Rădăuți, Siret și Putna în perioada 27 mai - 1 iunie, sub genericul: „Cultura este o formă de viață, prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare” (Marin Preda). Acestea sunt organizate în plin (Rădăuți, 27 mai) și pe secții: *Literatura Bucovinei, parte integrantă a literaturii și culturii naționale* (Rădăuți, 28 mai), *Societatea pentru Cultură și Literatura Română în Bucovina. 140 de ani în slujba idealului național* (Rădăuți, 29 mai), *Din istoria și cultura orașului Siret. Evocări* (Siret, 30 mai), *Adevăruri ale istoriei naționale și integrarea europeană a României* (Putna, 31 mai), *Contribuții la cunoașterea, protecția și conservarea patrimoniului natural al Bucovinei* (Rădăuți, 1 iunie). În cadrul acestora, susțin prelegeri, comunicări și referate academicieni (Constantin Toma, Dimitrie Vatamaniuc), profesori universitari (Pavel Ţugui, Cătălin Tănase, Ion Iordache, Carmen Gachi, Ștefan Purici), cercetători (Nicolae Cărlan, Rodica Iațencu, Marian Olaru, Vasile I. Schipor, Titus Lucescu), profesori din învățământul secundar (Corvin Bejinariu, Radu Vizitiu, Mircea Aanei, Silvestru Pânzariu, Leon Gabor, Vioreca Păncu), scriitori și ziariști (Lucia Olaru Nenati, Ion Puha, Ion Beldeanu, Vasile Tărățeanu, Ștefan Broască, Mircea Motrici). Din programul complementar al cursurilor acestei „Școli de Vară” a Societății pentru Cultură reținem pelerinajul participanților la mormintele scriitorilor și cărturarilor din cimitirul rădăuțean (28 mai), lansări de carte și periodice („Septentrio”, XIII, 18, 2002) și conferința de presă de la Putna. Poetul și ziaristul Vasile Tărățeanu afirmă în comunicarea sa susținută în secheta consacrată literaturii Bucovinei că acum în Cernăuți nu mai există viața literară românească din trecut, ci doar „o viață literară a fiecăruia, pe cont propriu”. Subliniind „tenacitatea elegantă” a Societății pentru Cultură și „stăruința să întru cultură și românism”, nu putem omite însă ignorarea manifestărilor de la Rădăuți de către demnitarii Ministerului Culturii și Cultelor (de la nivel central și județean deopotrivă), Ministerului de Externe și Departamentul pentru Românii de Pretutindeni, atât de atenți la trecerea unor personalități străine prin Bucovina și de insensibili la problemele, manifestările și doleanțele românilor de aici.

La Cernăuți, în 8 septembrie, se desfășoară manifestarea tradițională *Limba noastră cea română*. În atmosfera festivă creată de unii „lideri” ai comunității românești de aici, „durerile, neliniștile, îngrijorările pentru soarta românilor băștinași din nordul Bucovinei, tinu-

turile Hertei și Hotinului nu mai ajung la microfon”. Astăzi, potrivit materialelor de presă ce se referă la manifestare, aici „totul lasă impresia unei lumi timorate, înfricoșate”. În acest an, „nu s-a vorbit despre limba română în școală, biserică sau alte domenii ale vieții publice”. La microfonul reuniunii desfășurate în sala Teatrului Național din Cernăuți nu au acces personalitățile comunității românești (Grigore Bostan, Alexandrina Cernov, Ilie T. Zegrea, Mircea Lutic, Vasile Tărățeanu), ci doar mesagerii unor „organizații care nu sunt implicate și interesate de destinul nostru național” în regiune, pentru a-și prezenta „salutul” convențional. De la Chișinău nu participă nimeni, iar președintele Societății pentru Cultură, ing. Mircea Irimescu, este sfătuit după discursul său „să ia seama la vamă”. Evenimentul memorabil al manifestării *Limba noastră cea română* îl reprezintă însă spectacolul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași cu piesa *O scrisoare pierdută*, susținut în cadrul *Anului I.L. Caragiale*, „un dar excepțional pentru românii care au umplut până la refuz sala cernăuțeană”. După aproape o sută de ani de teatru românesc la Cernăuți (1855 - 1944) și o întrerupere de 44 de ani, spectacolul Teatrului Național de la Iași reprezintă „un eveniment cultural major”, „un semn clar al renașterii teatru românesc” de care dă dovadă comunitatea românească cernăuțeană de astăzi.

La Stănești-Cernăuți, în 9 septembrie, are loc „o frumoasă serbare” organizată de Societatea pentru Cultură în cinstea poetului și prozatorului Vasile Posteuca, la împlinirea a 90 de ani de la nașterea sa. Participă Ion Filipciuc, Silvestru Pânzariu, Ion Crețu, profesorii și elevii școlii din sat, oficialități și ziariști. Serbarea omagială de la Stănești cuprinde o șezătoare literar-artistică, recitări, o evocare a scriitorului, cântece și dansuri, o emoționantă audiere prin care „glasul unui cărturar răzbat de peste mări și țări și peste toate necazurile și bucuriile de peste veac”, o modestă dar valoroasă donație de carte din România.

În cadrul manifestărilor științifice „Zilele academice ieșene”, ediția a XVII-a, Centrul de Studii „Bucovina” (înființat la propunerea Societății pentru Cultură în 6 septembrie 1992) organizează la Rădăuți cea de a zecea sesiune anuală, aniversară, de referate și comunicări științifice, cu participare internațională. Tema sesiunii: *Bucovina istorică. Memoria culturală și procesul de comunicare. 1945 - 1989*. Participă și susțin prelegeri, comunicări și alocuțiuni academicieni, profesori universitari, cercetători, muzeografi din SUA, Germania, Ucraina și România. La lucrările sesiunii (20 - 21 septembrie) participă înalte oficialități din conducerea județului (Consiliul Județean, Prefectură), reprezentanți ai Consulatului General al Ucrainei la Suceava, personalități din conducerea unor instituții din Bucovina (Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Complexul Muzeal al Bucovinei), ziariști din presa locală. În plenul sesiunii susțin comunicări: acad. Gheorghe Platon (Filiala Iași a Academiei Române), acad. Dimitrie Vatamaniuc (directorul Centrului de Studii „Bucovina” din Rădăuți), dr. Linus Heinrich Förster (directorul Institutului Bukovina din Augsburg - Germania), dr. Petro Rychlo (secretar științific al Centrului Bucovinean de Cercetări Științifice al Universității din Cernăuți), prof. univ. dr. Ladis K.D. Kristof (Universitatea Statului din Portland - SUA), dr. Vasyl Holodnicki (Universitatea de Stat din Cernăuți), cercet. șt. Luzien Geier (Institutul Bukovina din Augsburg, care prezintă în sinteză textul comunicării dr. Otfried Kotzian,

COLEGIUL DE REDACȚIE

DIRECTOR: DIMITRIE VATAMANIUC, MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE

REDACTOR-ŞEF: VASILE I. SCHIPOR

MEMBRII: PETRU BEJINARIU, ALEXANDRINA CERNOV - MEMBRU DE ONOARE AL ACADEMIEI ROMÂNE, VASILE GHETĂU, MIRCEA IRIMESCU, GHEORGHE NANDRIŞ, LUCIA OLARU NENATI, MARIAN OLARU, VASILE PRECOP, ION PUHA, AURELIA ŞTEFĂNESCU

Redacția și administrația: Rădăuți - 5875, Piața Unirii, Nr. 67, cam. 35-38, județul Suceava ISSN 1453 - 617 X

Tehnoredactare computerizată: media sens tel./fax: 0230 563 746

Tiparul executat la **Tipul Lidana**, Suceava - 5800, Calea Unirii, nr. 35, Telefon 030 / 517518, e-mail: tipul_lidana@assist.ro

Cronicar